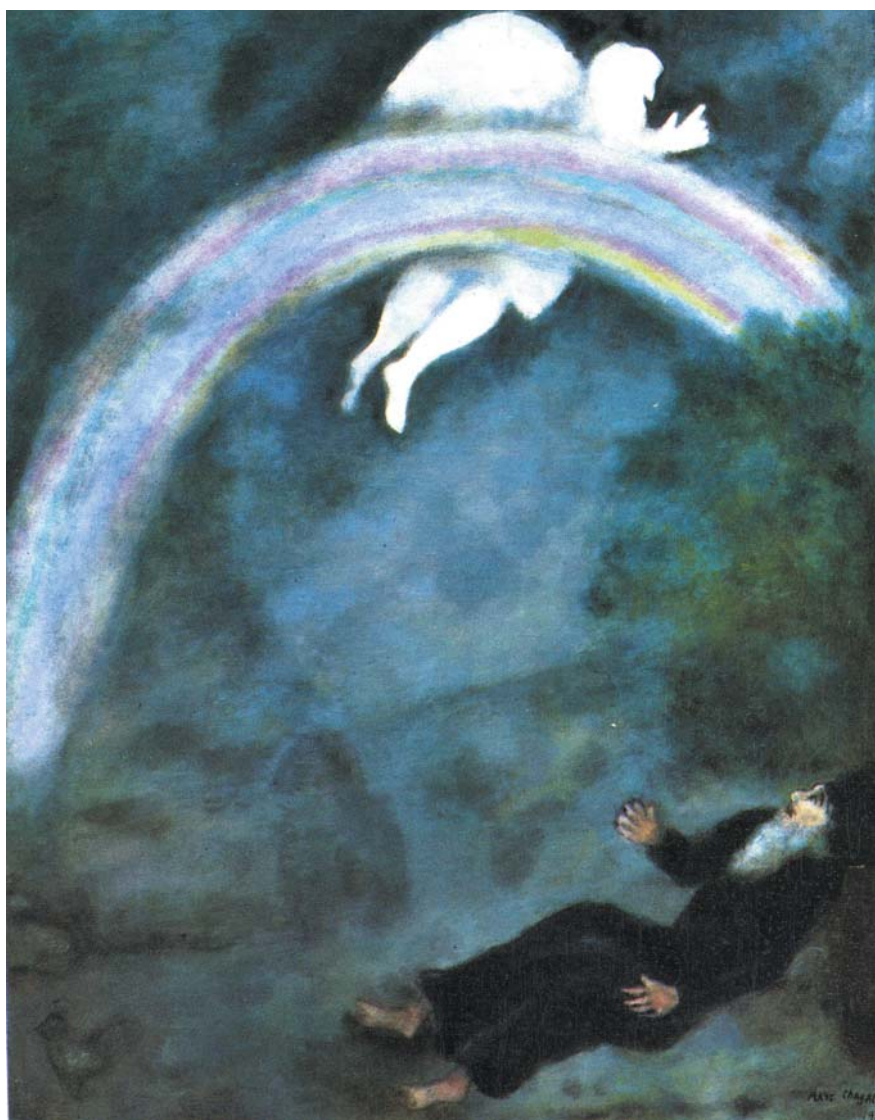

חַדָּשׁ ELUL חַדָּשׁ
TIŠRI
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Marc Chagall: Duha, znamení smlouvy.

לשנה טובה תשפ"ו תכתבו ותחתמו

DOBŘÝ A KLIDNÝ ROK 5786

KEVER AVOT

Vzpomínková akce k uctění židovských obětí nacistické perzekuce v českých zemích Kever avot se v Terezíně v letošním roce uskuteční v neděli 14. září. Program: 9.30 odjezd z Prahy (místo odjezdu bude upřesněno dle počtu zájemců); 11.00 tryzna u krematoria a následně modlitba u řeky Ohře. Po skončení programu návrat do Prahy. Registrace je možná do 5. září na adrese rabinat@kehilaprag.cz. *kp*

DNY ŽIDOVSKÉ KULTURY

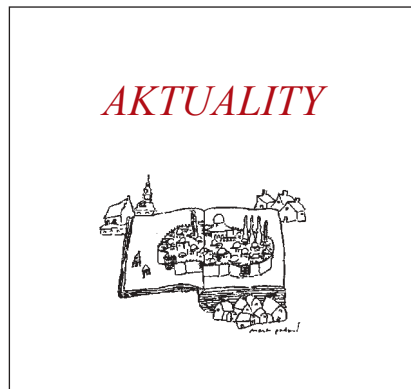
Letos na podzim se opět uskuteční Evropské dny židovské kultury (EDŽK), každoroční přehlídka židovské historie, umění, tradic a duchovního dědictví. Zahájení proběhne 7. září ve Stockholmu, programy budou pokračovat až do listopadu po celé Evropě, včetně České republiky. Letošní ročník má téma Lidé knihy, které vyzdvihuje hluboký vztah židovské tradice ke vzdělání, textům a přenosu vědění. Knihy, rukopisy, Tóry, komentáře, to vše formovalo židovskou identitu po staletí a utváří ji dodnes. Přehled akcí v ČR naleznete na www.fzo.cz. *fzo*

CENA E. E. KISCHE

Cenu Egona Erwina Kische, německy píšícího novináře a spisovatele židovského původu, letos obdrží Jaroslav Šebek za knihu *Hrdinou se člověk nerodí, ale stává* (KNA 2024), která pojednává o kardinálu Františku Tomáškově. „Je to zasvěcený a přitom přístupný vhled do naší nedávné historie, popis statečnosti, ale i snahy nějak to s obávanými komunisty uhrát. Nabízí také vhled do politiky Vatikánu vůči Československu gottwaldovskému, za oblevy v 60. letech i za perestrojky. Tomáškův portrét oslabuje westernovou dualitu padouch – hrdina, na které se dobře demonstrují charakterové chyby a přednosti, ale blbě vykládají lidské životy a dějiny. Gratuluji,“ uvedl na svém Facebooku jeden z porotců, publicista Petr Vizina. *kt*

PO STOPÁCH

Destinační společnost Píseckem s.r.o. připravila pět nových brožur. Nabízí tipy na výlety a trávení volného času v regionu zahrnující Písecko, Blatensko, Strakonicko a Vodňansko. Inspirovat se zde mohou pěší, cykloturisté i rodiny s dětmi. Specialitou je trasa „Po stopách píseckých Židů“. Ta vede po kamenech zmi-

zelých a přibližuje historii židovské komunity v Písku. Brožury jsou k dispozici zdarma v infocentrech. *ds*

MNICHOVO HRADIŠTĚ

V ulicích Mnichova Hradiště mohou lidé narazit na první kameny zmizelých. Takzvané stolpersteiny vedení měst v celém Česku spolu s dobrovolníky a židovskou obcí instalují do dlažby, aby připomněli osudy obětí holokaustu. Dávají je na místa, kde byli tito lidé naposledy svobodní. Čtyři speciálně upravené dlažební kostky s mosaznou hlavou premiérově instalovali nedaleko kostela sv. Jakuba, před domem číslo 234 v Palackého ulici. Připomínají židovskou rodinu Deutschových, jejíž členové zahynuli v roce 1943 v Osvětimi. *mf*

MÍSTA S PAMĚTÍ

Dnes je dominantou staré židovské čtvrti v Holešově domov pro seniory. Koncem 70. let minulého století ho postavili na místě, kde stála ulice s řadou malých domků. Před sebou měly Šachovy synagogy a za sebou židovský hřbitov. Podobu ulice pro 25. ročník Festivalu židovské kultury Ha-Makom 2025 zrekonstruoval holešovský historik Jan Machala a výstavu umístil přímo tam, kde domky stávaly. Výstavu si veřejnost může prohlédnout v okolí Šachovy synagogy až do konce roku. Druhá výstavní část nazvaná *Místa s pamětí* mapuje významné body spojené s židovskou historií Holešova. Nabízí různé úhly pohledu na život a dědictví místní židovské komunity, která v polovině 19. století tvořila třetinu obyvatelstva a patřila ke čtvrté největší na Moravě. *pp*

PLAYING PRAGUE

Praha má novou atrakci, která se vejde do kapsy, a to doslova. Mobilní hra Playing Prague, spuštěná v červnu letošního

roku, už zaznamenala více než 55 000 stažení. Spojení logické hry, poznávání památek a odhalování příběhů města funguje. V základě jde o logickou hru, ve které pomocí skládání karet dle předepsaných vzorů postupně stavíte vlastní město.

Kromě památek se v průběhu hry odhalují i významné osobnosti spojené s Prahou. Setkáte se například s legendárním golemem, jehož příběh dodnes láká do Židovského Města milovníky mystiky, nebo třeba i s Wolfgangem Amadeem Mozartem.

Playing Prague je hra, která vás nenápadně vtáhne do světa pražských příběhů. Nepotřebujete pevný čas ani průvodce, hrajete, kdy chcete, vlastním tempem. Vhodná je pro malé i velké hráče. Hru si můžete zdarma stáhnout z Google Play nebo AppStore a pustit se do skládání. Každý obrazec, který poskládáte, vás posune. Postupně si tak vybudujete „svou vlastní“ Prahu, která se zrodila díky vašemu umu, postřehu a kombinačním schopnostem.

Prahu ale stojí za to objevovat nejen ve hře. Až příště půjdete městem a budete mít některou z pražských věží, možná už budete znát její příběh. Nezůstaňte ale jen u pohledu z ulice, zamiřte dovnitř, vystoupejte na ochoz, podívejte se na Prahu, která se před vámi otevře. (Hra je bezplatně ke stažení na Google Play nebo App Store. Dostupná je v češtině, angličtině a němčině.) *app*

OBSAH

Novoroční dopis k roku 5786 3
Komentář k Tóře 4–5
Začínám vždycky od nuly – rozhovor s umělcem Zvi Tolkovským 6–7, 9
Karel Ančerl: Vzpomínky na hudební život v terezínském ghettu 8–9
Znovunájené náhrobky židovského cintorína v Bratislave 10–11
Pařížanky v Litoměřicích 12
Barvy a hra se světlem – o výstavě Camilla Pissarra v Postupimi 13
Poběžovice neboli Ronšperk 14–15, 20
Kniha z nedávné minulosti
Banské Štiavnice 16
O knize Veroniky Tuckerové
Bedekr Kafka 17
Bedekr Kafka / ukázka z knihy 18–19
Michal Blažek (1955–2025) 20
Izrael: Gaza 20 let po stažení 21
Výběr z českých médií 22
O Raymondu Kurzweilovi 23
Zprávy, kultura, inzerce 24–27
Zprávy ze světa 28

Vážení a milí přátelé,

předpokládám, že Vaší pozornosti neunikla veřejná výměna názorů mezi profesorem Halíkem a Federací židovských obcí, zastoupenou jejím prezidiem. Jsem přesvědčen, že většina z Vás pochopila naše písemné odpovědi a souhlasí s nimi. Souhlasím tak jednoduše proto, že jsme se ani od těch, kteří jsou jinak profesoru Halíkovi názorově blízko, nesetkali s negativní odezvou.

Pan profesor je význačný katolický teolog, a proto se se svou výtkou, proč židovské náboženské autority mlčí k bezohlednému způsobu války, již vede Izrael za vlády současného premiéra s Hamásem v Gaze, obrací především na autority místní, české. Jako vrchní zemský rabín a virilní člen Prezidia FŽO jsem však souhlasil s důvody, které nás vedly k závěru, že se náš přístup k válce s Hamásem v Gaze tak dalece míjí s přístupem pana profesora, že více slov v tomto směru by bylo jen k naší škodě.

Vám to ale před Roš hašana povím. Myslím, že většina členů našich obcí chápe, proč jako jejich představitelé zastáváme tradiční a vyzkoušené stanovisko, že Židům, žijícím v diaspoře nepřísluší kritizovat demokraticky zvolenou vládu židovského státu v Izraeli, ale jsou s ní loajální, ať volby dopadnou tak, nebo onak. Jako Židé, žijící v diaspoře, si jsme vědomi, že neneseme občanskou zodpovědnost za život v *medinat Jisrael* jako Židé, kteří tam žijí. Schází nám jejich dennodenní zkušenost a osobní znalost soužití s palestinskými Araby, a jak se koneckonců můžeme přesvědčit, je pravděpodobné, že by z takové kritiky mohli těžit lidé, naklonění antisemitismu.

Ještě nedávno by nám připadalo neuvěřitelné, že týden po masakru na 1200 židovských sousedů vyšly ve světě do ulic davy lidí s palestinskými vlajkami a hesly za arabskou Palestinu bez Židů, ale stalo se. Není to však jen pilíř ideologie Hamásu, ale většiny muslimského obyvatelstva a důsledků výchovy celých generací Palestinců. Uvědomil jsem si to koncem roku 2013 při návštěvě A. B. Jehošuy, dnes již zesnulého levicově sionistického spisovatele v Praze, při uvedení českého vydání jeho tehdy poslední knihy. Měl tam proslov k většinou mladému publiku, ve kterém je div ne na kolenou prosil o podporu boje hnutí Mír ihned nebo ně-

čeho podobného proti tehdejší izraelské vládě. Vůbec si přitom neuvědomoval rozdíl mezi tím servírovat výzvy plné odsouzení vládní politiky doma, a v cizině. V Izraeli oslovuje zasvěcené obecnstvo s osobní zkušeností, zatímco v cizině obecnstvo často nakloněné ideologii rasismu a antisemitismu.

Příležitost vrhnout tu špinu na Židy byla samozřejmě vítaná už tehdy, a jak se proto nedivit, že o dvanáct let později vycházejí studenti s transparenty, adorujícími právo

intelektuálů, kteří z paměti nemohou vymazat časy svého zánícení při budování Státu Izraele v duchu herzlowského sionismu. Předpoklad, že naši arabští sousedé budou bez sebe blahem, když jim nabídneme podíl na svém blahobytu, je třeba co nejrychleji zapomenout.

Píšu to s vědomím, že žijeme v mnohem nepřátelštějším světě, než bychom si přáli a očekávali, přestože mnoho minulých a současných znalců Tóry pokládá dobu, v níž naše generace žijí, za období zcela zásadní proměny. Je to dáno již šoa a založením Státu Izraele. V Tóře to vysvětlují slova „A já vás přivedu do země vašich nepřátel...“ Následují poté, co Bůh, neskrývá své zklamání, zjišťuje, že jeho lid, dohnaný svými nepřáteli až k totálnímu zničení, není ani potom schopen návratu

k němu bez jakékoli přetvářky. Přesto v sobě slova „a já vás přivedu do země vašich nepřátel“ obsahují jistou útěchu. „Já vás přivedu“ znamená, že při tom je Bůh s námi, že to je jeho vůle, co nás vede, a jestliže se ujal řízení, lze spoléhat na to, že nás také přivede k cíli. To nikoli mimochodem potvrzují slova, jež měl v době existence Chrámu prohlásit každý izraelský hospodář: „A on nás přivedl k tomuto místu a dal nám tuto zemi, zemi přetékající mlékem a medem“ (paršat *Ki tavo*).

„Já vás přivedu“ tak znamená, že to nebude z naší vůle a nebudeme moci ani mluvit o zázracích a divech jako při východu z Egypta. Všichni se shodují, že Boží vůle bude skryta za reálnými událostmi, ale pohroma, která nám bude nepřáteli chystána, dopadne na jejich hlavy jako v perské říši za Mordechaje a královny Ester. Proto se také říká, že to bude opětovné přijetí Tóry, tentokrát již z naší, lidské vůle, a ne z nutnosti jako na Sinaji.

Možná jsme po válce propadli iluzi, že nám založení státu, jenž se nebude lišit od jiných, přinese sympatie, až všichni kolem poznají, že jsme jako oni. Zdálo se, že by tomu tak mohlo být, vždyť ještě nedávno jsme byli jakýmsi na kolenou Adama hýčkaným zázračným dítětem, ale když jsme se chopili zbraní, abychom zničili své nepřátele, byl se sympatiemi konec.

V každém případě Vám přeju dobrý Nový rok, a kéž by už přišel Davidův syn, ten vytoužený Mašíach, a my se všemi svými cennostmi, Tórami a se Staronovou, se vrátili do své země.

VÁŠ RABÍN SIDON

NOVOROČNÍ DOPIS vrchního zemského rabína k roku 5786

Ilustrace: Mark Podwal.

arabského národa na území někdejší britské Palestiny od Jordánu až ke Středomořnímu moři. Právě v tom tkví ostatně důvod, proč si myslíme, že debata na toto téma s lidmi, jako je profesor Halík, kteří, chránění odkazy na ideály křesťanského humanismu, chronicky přispívají k podpoře palestinského terorismu, nemá smysl.

Pokud nám jde o život a nepropadli jsme iluzím, nemáme jinou volbu než svůj život chránit. Existence Státu Izrael je i pro nás, každého z nás, živoucí potřebou, a snad i jistotou. A proto logicky rozumíme důvodům, které vedou většinu obyvatel Izraele k takové volbě, jež její budoucnost nevkládá do rukou izraelských levicových

KDYŽ PŘIJDEŠ

(KI TAVO)

Paršat „Ki tavo“ začíná příkazem, abychom si každoročně o Svátku prvotin (Šavuot) připomínali, že Hospodin splnil svůj slib a přivedl potomstvo Avrahama, Jicchaka a Jaakova do země Kenaán. Dal jim ji dědičně do držení, přestože až po uplynutí 470 let. Toto zdržení vysvětluje Tóra již ve 2. knize Šemot Mošemu ještě v Egyptě tím, že se praotcům dal Bůh poznat jako bůh Šadaj, a ne v nejvlastnějším jméně Božím HVJH, které akcentuje dokončení věci, její realizaci. Díky znalosti tohoto jména, jež Bůh předal Mošemu a on je přes Tóru předal moudrým Jisraele, mohl tak přinášet každý hospodář Hospodinu oběť z prvotin své země. Nežli ji odevzdal knězi, měl prohlásit: „Přišel jsem do té země, již nám přísahal dát Hospodin, Bůh našich otců ... a přivedl nás na toto místo a dal nám tuto zemi, zemi přetékající mlékem a medem“ (5M 26, 3–9). Zmíněnou přísahou je přitom míněna přísaha Hospodina Avrahamovi, když svým jednáním potvrdil, že si své potomstvo a svou víru nechce přivlastnit a byl připraven mu obětovat Jicchaka, toho, který se nakonec bude smát.

Text, jehož začátek a konec jsme citovali, obsahuje i sedm veršů, které shrnují základní prvky příběhu lidu Jisraele, počínaje pobytem praotce Jaakova u jeho tchána, aramejského Lavana.

„Můj otec, ztracený Aramejec, sestoupil do Egypta. Přebýval tam v malém počtu a stal se tam velkým a početným národem. Egyptané na nás páchali zlo a mučili nás a uvalili na nás těžkou službu. My pak volali k Hospodinu, našemu Bohu, a on slyšel náš hlas a viděl naši bídu a naši námahu a náš útlak. A Hospodin nás vyvedl z Egypta pevnou rukou a vztaženou paží a velkým strachem a znameními a důkazy. A přivedl nás k tomuto místu a dal nám tuto zemi, zemi přetékající mlékem a medem. A já, hle, přinesl jsem ti počátek plodů té půdy, již jsi mi, Hospodine, dal.“

Slova, arami oved avi, lze však vykládat na dvojí způsob podle toho, ke kterému z podmětů se vztahuje sloveso oved, tj. ztrácející, ztracený. Podle jednoho výkladu je „ztracený Aramejec můj otec“, tedy praotec Jaakov, a podle druhého, že Aramejcem je míněn jeho tchán, aramejský Lavan. V pesachové Hagadě je charakterizován jako Aramejec óved avi, tj. „přivádějící k zániku mého otce“. Musíme si potom klást otázku, jak s tím souvisí druhá část věty, že můj otec, zatracova-

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: *Měsíc tišri*, 1995.

ný svým příbuzným Aramejcem, tedy nejspíš svým tchánem Lavanem, „sestoupil do Egypta“. Znamenalo by to, že Lavan porušil smlouvu, již uzavřel se svým zetěm, že pohoří Gal-ed (Gil'ad) bude pro oba hranicí, již žádný z nich nepřekročí s nepřátelskými úmysly, a vypudil Jaakova ze Svaté země. Pro to však nelze ve vyprávění Tóry nalézt potřebný podklad. Tóra má naopak pro Jaakovův sestup do Egypta jiný důvod. Vysvětluje, že Jaakov odešel z Kenaánu na naléhání svých synů, že když to neudělají, zahynou v Kenaánu hladem, a v Egyptě, kde vládne jejich bratr Josef, mohou přežít. Čteme-li tento příběh až do konce, zjistíme, že sestup Jaakova a jeho rodiny do Egypta byl z vůle Boží. Protože starší Jaakovovi synové Ley prodali Josefa, staršího syna Rachel, do Egypta, vystoupal tam schopný mladík až na vrchol moci, a protože mu dal Bůh schopnost vykládat sny, zachránil Egypt před hladomorem, který měl zachvátit celý svět. To všechno proto, aby se Josef, až přijde čas, mohl postarat o svou rodinu a tak nezhynula hladem.

Takže nezbyvá, než vykládat slova arami óved avi tak, že budeme za ztraceného Aramejce pokládat „mého otce“, jak o Jaakovovi mluví jeho potomek, jenž se dožil slíbeného návratu na půdu Svaté země a stal se na ní hospodářem. To však jen umocňuje sílu věrnosti Bohu tří praotců, protože sice znali Boží jméno HVJH, ale ne natolik, aby v něm našli jistotu uskutečnění slíbeného. Což je také důvod, proč, když se obrácíme s prosbou k Bohu, se před ním odvoláváme právě na ně.

Druhý verš navazuje tím, že Jaakov zpočátku „pobýval (v Egyptě) v malém počtu“. Dalo by se očekávat, že osudový zánik Jaakova (Aramejce) pokračoval jeho zotročením nebo asimilací. On se však proti očekávání stal v Egyptě „velkým a početným národem“, protože Bůh byl s ním. Třetí verš potom vypovídá, že se egyptský král obával, že by se mohl spojit s nepřáteli Egypta a odejít potom ze země. Zlo, které potom na lidu faraon páchal a stupňoval, vysvětloval možná oprávněným strachem, že lid Jisraele je silnější než hostitelský Egypt. Teprve čtvrtý verš zmiňuje skrytou Boží vůli, jež v pozadí všech těchto událostí vedla k obratu: „My pak jsme volali k Hospodinu, našemu Bohu, a on slyšel náš hlas a viděl naši bídu a naši námahu a náš útlak.“ Tento v sedmeru vývojových etap centrální verš vypovídá o záchraně v Egyptě ztracené větve jednoho z aramejských rodů.

Ne nadarmo se v různé formě opakují v Písmu slova „ty zavoláš, a já tě vyslyším“, jako by Bůh právě na toto volání Jisraele čekal. „Otevři ústa, a já je naplním“, říká Bůh Jisraele, a než proneseme první z osmnácti požehnání Amidy, máme tiše předeslat „Pane náš, otevři mé rty, a má ústa vysloví tvou chválu“. Jinými slovy je tento vysvobozující nářek tím nejryzejším hlasem, jenž vychází z našeho nitra. „A on slyšel náš hlas a viděl naši bídu a naši námahu a náš útlak.“ Protože vykoupení z egyptského otroctví vypovídá i o vykoupení posledním, očekává Bůh od nás tento ryzí výkřik i v přítomnosti. Proto pátý verš navazuje vykoupením z Egypta „pevnou rukou a vztaženou paží“, a šestým a sedmým veršem spěje k závěru, aniž by se zdržoval čtyřicet let trvající oklikou při východu z Egypta a vymřením generace, jež byla z Egypta vykoupěna. Celý text vrcholí v přítomné době hospodářem, obětujícím svému Bohu prvotiny země: „A přivedl nás k tomuto místu a dal nám tuto zemi, zemi přetékající mlékem a medem.“

EFRAIM K. SIDON

ZBAVIT SE NENÁVISTI**Ki tece (5M 21,10–25,19)**

V oddíle *Ki tece* čteme verš, který má dalekosáhlé důsledky. Je snadné jej přehlédnout, protože se nachází uprostřed řady různých zákonů týkajících se dědictví, vzpurných synů, přetížených volů, porušení manželství a uprchlých otroků. Bez jakéhokoli zvláštního zdůraznění nebo úvodu Mojžíš vydává příkaz, který tak odporuje selskému rozumu, že si jej musíme přečíst dvakrát, abychom se ujistili, že jsme ho správně pochopili: „Edomských se však nestraň – vždyť jsou to tvoji příbuzní. Nestraň se ani Egypťanů – vždyť jsi v jejich zemi žil jako přistěhovalec“ (5M 23,8).

Ale Egypťané v Mojžíšově době zotročili Izraelity, „ztrpčili jim život“ tvrdou nucenou prací. Zahájili pokus o genocidu – faraón přikázal svému lidu, aby každého židovského chlapce hodil do řeky. Nyní, o 40 let později, Mojžíš mluví, jako by se nic z toho nestalo, jako by Izraelité Egypťanům vděčili za jejich pohostinnost. Přitom on i jeho lid se ocitli v této situaci pouze proto, že utekli před egyptským pronásledováním. Nechtěl, aby na to Židé zapomněli. Naopak, řekl jim, aby každý rok vyprávěli příběh exodu, jak to dodnes děláme o Pesachu, a připomínali si ho hořkými bylinami a nekvašeným chlebem, aby se památka předávala všem budoucím generacím. Chcete-li zachovat svobodu, naznačuje, nikdy nezapomeňte, jaké to je ji ztratit. Přesto zde, na břehu Jordánu, při promluvě k příští generaci, říká Židům, aby se Edomských a Egypťanů nestránili, aby si je nehnusili. Co to znamená?

Abyste byli svobodní, musíte se zbavit nenávisti – tohle je smysl Mojžíšových slov. Kdyby Izraelité pokračovali v nenávisti vůči svým někdejšími nepřátelům, Mojžíš by je sice vyvedl z Egypta, ale nezbavil by je Egypta v jejich myslích. Mentálně by tam stále zůstali, otroky minulosti. Stále by byli v řetězech, ne z kovu, ale v mysli – a spoutaná mysl svazuje člověka nejvíce.

Na nenávisti nelze vybudovat svobodnou společnost. Zášť, vztek, ponížení, pocit křivdy, touha obnovit čest tím, že ublížíte svým bývalým pronásledovatelům – to vše jsou projevy hlubokého nedostatku svobody. Musíte žít s minulostí, naznačuje Mojžíš, ale ne v minulosti.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.

BOHOSLUŽBY**v pražských synagogách elul 5785/tišri 5786 – září 2025****Staronová synagoga**

30. 8. sobota	ŠOFTIM 5M 16,18–21,9; hf: Iz 51,12–52,12 perek 1 <i>konec šabatu 20.42</i>	
5. 9. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	19.20 hodin
6. 9. sobota	KI TECE 5M 21,10–25,19; hf: Iz 54,1–10 perek 2 <i>konec šabatu 20.26</i>	
13. 9. sobota	ŠABAT SLICHOT KI TAVO 5M 26,1–29,8; hf: Iz 60,1–22 perek 3–4 <i>konec šabatu 20.09 hodin</i>	
14. 9. neděle	1. den slichot – V Terezíně se koná tryzna Kever avot.	
19. 9. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	18.49 hodin
20. 9. sobota	NICAVIM 5M 29,9–30,20; hf: Iz 61,10–63,9 perek 5–6 <i>konec šabatu 19.35 hodin</i>	
22. 9. pondělí	ZECHOR BRIT PŘEDVEČER ROŠ HAŠANA 5786 mincha a maariv	18.42 hodin
23. 9. úterý	1. den ROŠ HAŠANA 5786 <i>šachrit 9.00 hodin</i> 1M 21,1–34; mf: 4M 29,1–6; hf: 1S 1,1–2,1 1. troubení na šofar 11.00 hodin 2. troubení na šofar 13.15 hodin TAŠLICH 15.00 hodin mincha a maariv 18.50 hodin	
24. 9. středa	2. den ROŠ HAŠANA 5786 <i>šachrit 9.00 hodin</i> 1M 22,1–24; mf: 4M 29,1–6; hf: Jr 31,1–19 1. troubení na šofar 11.00 hodin 2. troubení na šofar 13.15 hodin maariv 19.34 hodin <i>konec svátku 19.44 hodin</i>	
26. 9. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	18.33 hodin
27. 9. sobota	ŠABAT ŠUVA VAJELECH 5M 31,1–30; hf: Oz 14,2–10; Jl 2,15–27 <i>konec šabatu 19.38 hodin</i>	
1. 10. středa	PŘEDVEČER JOM KIPUR Kol nidrej a maariv	18.22 hodin
2. 10. čtvrtek	JOM KIPUR <i>šachrit 8.00 hodin</i> 3M 16,1–34; mf: 4M 29,7–11; hf: Iz 57,14–58,14 MAZKIR 11.00 hodin musaf 11.30 hodin mincha, neila, tekia a maariv od 16.25 hodin <i>konec půstu a svátku 19.27 hodin</i>	

Vysoká synagoga*Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin, v pondělí a ve čtvrtek v 7 hodin.**Mincha ve všední dny ve 14 hodin, o šabatu ve 13.30 hodin.*

12. 9. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	19.04 hodin
13. 9. sobota	první slichot	22.00 hodin.

Jeruzalémská synagoga*Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.*

22. 9. pondělí	EREV ROŠ HAŠANA 5786	18.20 hodin
23. 9. úterý	1. den Roš hašana 8.45 hodin 1. a 2. troubení na šofar 11.00 a 13.15 hodin	
24. 9. středa	2. den Roš hašana 8.45 hodin 1. a 2. troubení na šofar 11.00 a 13.15 hodin	
1. 10. středa	EREV JOM KIPUR – Kol nidrej a maariv	18.05 hodin
2. 10. čtvrtek	JOM KIPUR 8.00 hodin mazkir v 11.00; musav v 11.30; mincha v 16.25; neila v 17.35; tekia v 19.18 a maariv v 19.20 hodin <i>konec půstu a svátku 19. 27 hodin</i>	

ZAČÍNÁM VŽDYCKY OD NULY

Rozhovor s izraelským umělcem a pedagogem Zvi Tolkovským

ZVI TOLKOVSKÝ (nar. 1934 v Haifě) donedávna přednášel na Becalel, akademii umění a designu v Jeruzalémě. Studoval na Technologickém institutu v Haifě, posléze se vyučil leteckým mechanikem, svou kvalifikaci využil během vojenské služby; v letech 1956–1959 studoval na Becalelu. Strávil několik let v cizině (v Paříži a v New Yorku), kde se seznámil s kinetickým uměním a tiskařskými technikami. Jeho raná díla byla expresionistická a experimentální, později spojil pop-art, koláž a naivní malbu. Na Becalelu založil dílnu na výrobu ručního papíru, tuto techniku stále rozvíjí.

Tolkovského umění je osobní i politické, temné i hravé. Sbírá fragmenty odhozených věcí, které nalézá v ulicích, starých domech, na smetištích a používá je ve svých obrazech, asamblážích, kolážích a objektech. Považuje se za dokumentaristu, své práce za „archeologii současnosti“, za záznamy svých asociací. Na konci 70. let žil v opuštěném uprchlickém palestinském táboře, kde fotografoval a sbíral, co zbylo z přítomnosti jeho obyvatel. Tutéž metodu použil v Čechách, když opravoval léty socialismu zpustošený statek. Žije a pracuje v Jeruzalémě a nedaleko Prahy. Jeho díla byla prezentována na desítkách výstav, samostatných i skupi-

Jedno ze zastavení křížové cesty, kterou Z. T. vytvořil pro německý kostel. Foto am.

nových, v Izraeli, v Evropě, v USA, několik expozic měl i v České republice.

V září se konají dvě výstavy, na nichž představí své práce založené na novele a denících básníka a psychologa Pavla Fischla (mladšího bratra spisovatele

Viktora Fischla), v nichž autor zaznamenal svou zkušenost z Terezína a Osvětimi. V pražské galerii Ztichlá klika (Hradešská 50, Vinohrady) jsou tyto Tolkovského nejnovější obrazy k vidění od 19. září do 10. října, úterý–pátek 13–19 hodin. Současně, od 17. září do 30. listopadu, se koná jeho výstava v Berlíně (více viz str. 25).

Zvi, pořád sbíráte různé vyhozené či rozbité věci a sestavujete z nich asambláže a objekty?

Už ne, mám všeho tolik, že víc nepotřebuji, jak v Čechách, tak v Izraeli. Ale pracuji hodně, v poslední době jsem měl několik výstav, takže nasbírané věci využívám. Ze sádry, starých papírových odřezků a lepidla vyrábím papír, je to zajímavý a tvárný materiál; jako vždycky střídám různé techniky – oleje, koláže, trojrozměrné objekty.

Nedávno vyšla autobiografická novela Pavla Fischla o Osvětimi, kterou jste ilustroval.

Je to poprvé, kdy se vědomě dotýkám tématu holokaustu. U nás se o válce nemluvalo, protože většinu příbuzných mých rodičů za holokaustu zavraždili. Ale tohle byla dobrá příležitost věnovat se tragédii ne jako osobní záležitosti, ale skrze osud někoho jiného. Četl jsem Fischlovy deníky a všechno, co píše, mi připadalo známé, a bylo to tak silné, že jsem musel přestat číst. Znal jsem podobná vyprávění od našich přátel a příbuzných mé ženy. Setkal jsem se s Pavlovým synem Michaellem, domluvili jsme se na spolupráci a loni jsem začal v Čechách na ilustracích pracovat, letos pokračuji.

Jak jste k tématu holokaustu přistupoval?

Snažil jsem se vytvořit jeviště a na něm příběh v mé interpretaci. Začínám vždycky od nuly, postupně z fragmentů

(starých novin, výstřižků) a kreseb a malby vzniká obraz – koláž – příběh s mnoha detaily, které jsou příznačné pro tehdejší dobu a prostředí. Ale vlastně jsou i z mého prostředí, třeba z mých let na vojně. Myslel jsem také na to, že deníky a novelu z pekla ghetta a koncentračního tábora psal mladík, umělec, který psal básně a byl zamilovaný.

V Čechách si navíc uvědomuji, že tu žijeme v domě, který je stejného materiálu, z cihel, jako byly domy v Terezíně, v podobné krajině a pod stejným nebem, které má temnější barvy než to izraelské. Když jsem tady, mám pocit, že jsem té tragédii blízko, zeměpisně i mentálně. Namaloval jsem i den

V ateliéru u Velvar, léto 2025. Foto am.

osvobození tábora – zmatek, nadšení, a otázku: Co bude teď?

Promítá se do obrazů i izraelská zkušenost z posledních let?

Určitě, i když nijak vědomě.

Mohli bychom chvíli mluvit o vašem dětství v Haifě, tedy o době před vznikem státu? Jak na ni vzpomínáte, odráží se ve vaší práci?

V posledním cyklu ne, ale jinak mi dal život v Haifě zkušenost, která v mé práci stále existuje. Narodil jsem se v britské mandátní Palestině, takže narozením jsem Palestinec, ne Izraelec. Byla to dramatická doba, a postavení koloniálního dítěte nebylo jednoduché. Palestinci a Židé byli občané jedné země, ale panovala mezi námi velká nedorozumění, v podstatě nebylo možné tvořit jednu komunitu, jedno společenství. A proti nám stáli britští vojáci, kteří se chovali jako opravdoví vládci země. Byli jsme pro ně chudáci, při-

vandrovalci odnikud. V našem případě to byl Pinsk, odkud rodiče odešli roku 1930; tehdy patřil Polsku, předtím Rusku, nyní je město v Bělorusku.

Co mi paměť sahá, bojovali místní Palestinci jak s Brity, tak s námi. Židů tam bylo asi půl milionu, dnes to je na deset milionů. Žili jsme v malých osadách, opuštění a vydání napospas okolí, kapky v moři mezi miliony Arabů. Jako malí jsme žili na ulici, pocházeli jsme z chudých rodin, můj otec nás sotva užívil. Ale svým způsobem to pro nás děti byla nádherná a barvitá doba.

Vaši rodiče byli sionisté?

Ano, spolu s ostatními plánovali, že v Palestině vytvoří vlastní kibuc. Ale hned zpočátku nastal konflikt a týkal se mě, a to zcela zásadně. Náš kibuc jen tak tak přežíval, a když se mnou maminka otěhotněla, kibuc rozhodl, že moji rodiče nemohou děťátko mít. Že doba je zlá, komunita si dítě nemůže dovolit. Rodiče tedy odešli.

Ríkám to proto, že se jedná o důležitý symbol doby. Nemohli jste mít dítě, kdy jste chtěli, záviseli jste na skupině, která všechno sdílela. Byl to začátek naší ságy o přežití v zemi, která ještě nebyla ani zemí, jen shlukem malých osad.

Nejprve jsme žili ve vesnici, po několika letech jsme přišli do Haify, která byla napůl arabská, napůl židovská. Tatínek si našel práci, nijak závratnou, ale nějak jsme přežívali. Společensky jsme s rodiči patřili k levému křídlu Šomer ha-cair, hnutí, které vyznávalo ideu, že s Araby můžeme žít v jednom dvou-národnostním státě. Jako dítě jsem tomu moc nevěřil. S arabskými kluky jsme po sobě házeli kameny, nebyl mezi námi kontakt, nevznikala přátelství.

Na co ještě vzpomínáte?

Typické pro tehdejší Haifu bylo, že čtvrti se lišily kulturně a společensky podle zemí, odkud přicházeli průkopníci, tedy první generace příchozích. Žili jsme vlastně v dalším ghettu, v pokračování

toho, co rodiče zažili v Evropě. Naše ghetto tvořili Poláci, Rumuni, Slováci. Každé tři ulice se prostředí měnilo. Jednu skupinu ulic tvořili Jekes, Židé

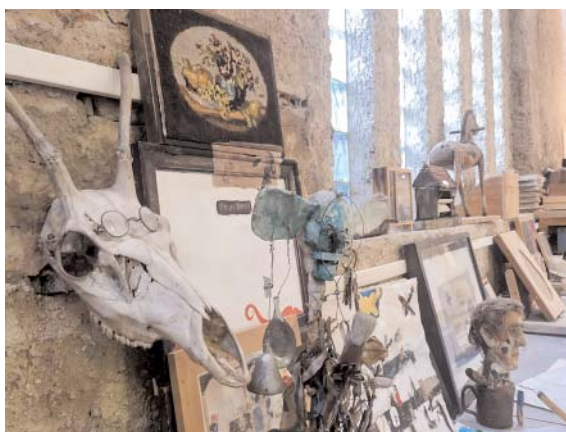

Z ilustrací k textům Pavla Fischla, koláž, malba. Foto Inon Khalfon.

z Německa, další východoevropští Židé a další Židé z islámských zemí.

Takhle se utvářela jakási identita, ale nikdy jsme si nebyli úplně jistí, jaká vlastně je. Rodiče byli zcela sekulární, i když z otcovy strany mám mezi předky rabíny. Generace mých rodičů byla první, která opustila náboženství a stala se sionisty, odjela do Palestiny, kde chtěla vytvořit nový židovský stát. Byl to jejich sen, který narazil na překážky, a já jsem výsledek: člověk, který pochybuje a má spoustu otázek.

Věřil jste někdy, že mírové spolužití s Palestinci je možné?

Pohled do ateliéru v Čechách, objekty z předmětů z původního statku a okolí.

Na základě svých prvotních zkušeností jsem skeptik, ale samozřejmě by mi to nevadilo, naopak. Jenže moje úplně první a hodně pronikavé dětské vzpomínky z let 1936–1937 pocházejí z arabské vesnice Nešer blízko Haify,

u které bylo asi pět židovských přístřešků. V místní továrničce se vyráběl cement, otec tam dostal práci.

Maminka se tam spřátelila s jedním

mužem, jmenoval se Agasin, byl to nádherný člověk, každé ráno přijel na koni a prodával nám vejce a zeleninu, máma s ním mluvila arabsky, objímali se, rozprávěli, všechno se zdálo krásné. A večer ten samý Agasin vzal pušku a střílel po nás. V roce 1936 vypukla velká arabská revolta proti Židům, bojovalo se i u nás – z kopce na nás stříleli, otec se sna-

žil rodinu chránit. Brity to nijak nevyvedlo z klidu. Tyhle vzpomínky jsou hodně živé.

Můj vnuk Dean, kterému jsou tři, už má taky své pronikavé vzpomínky – na to, jak se svou matkou, mojí dcerou, utíkali do krytu, když na Tel Aviv dopadaly bomby z Íránu. Takovéhle zážitky nás utvářejí, a bohužel se pořád opakují.

V 90. letech, kdy jsme dělali první rozhovor, vypadala situace nadějněji.

Ano, občas je to lepší, zdá se, že se můžeme domluvit, spřátelit, ale druhý den začne další spor. Je hrozné, že po 77 letech existence státu nemáme pevné hranice... Chtělo by se mi říci, že si přeju, aby se Jeruzalém stal mezinárodním hlavním městem, ale vím, že by to byl náš konec.

Ted' jsme se ocitli v jednom z nejtěžších bodů své existence. Všechno, k čemu jsme se vzdělávali a k čemu nás vychovávali a my tak vychovávali své děti, vše, čím jsme se snažili být – moderními, odolnými, vzdělanými Židy, kteří dokážou vytvořit stát, jako jsou ostatní, a dokážou žít v míru mezi svými sousedy –, se zhroutilo. Nejsme si jisti svou budoucností, v Izraeli nenajdete v současné době skupinu lidí, která by měla shodnou představu o tom, co by se mělo stát. A moje generace už je stará na to, aby začínala od začátku.

(pokračování na str. 9)

Karel Ančerl VZPOMÍNKY NA HUDEBNÍ ŽIVOT V TEREZÍNSKÉM GHETTU

„Konečné řešení židovské otázky“ byl jen lépe znějící krycí název pro vyvražďování Židů, v jehož průběhu lze rozlišit několik stupňů. Zdegenerované nacistické mozky, jednostranně vytrénované ke zločinnosti, byly nastaveny na nejbrutálnější, v lidských dějinách bezpříkladné odlidštění člověka, a vybudovaly ghetta, jež se stala na jedné straně shromaždištěm bezbranných lidských mas ovládaných vyškolenými zločinci a na straně druhé byla organizována jako předstupeň vyhlazovacích táborů. Jedno z takových ghatt vzniklo roku 1941 v Terezíně.

ORCHESTRA A PARTITURY

Když jsem byl s již poměrně důkladnými zkušenostmi s nacistickými katy a jejich věznicemi roku 1942 odtransportován se svou rodinou do Terezína, okamžitě jsem se ocitl uprostřed absurdního dění v ghettu, jež bylo pro ty, kdo to nezažili, něčím nepředstavitelným. Všechno, co jsem tam viděl a zažil, se přičilo jakékoli logice a neslučovalo se s normálním lidským chápáním. Vše bylo důsledně zorganizováno prostřednictvím nenávisli, zločinu a chuti vraždit, nejistota a strach se staly duchovními biči nadvlády vyvolených exemplářů „panského“ národa – obraz srovnatelný snad jen s nejnepředstavitelnějšími fantaziemi Franze Kafky. Ano, nacistům se téměř podařilo vyvraždit Židy, ale co se jim nepodařilo a ani podařit nemohlo, bylo zničení myšlení, vyhubení člověka v člověku. Obdivuhodní obyvatelé ghetta krutě hladověli, avšak nejen fyzicky. Duchovní hlad byl pro mnohé ještě nesnesitelnější. Něco takového bylo ovšem zkaženým mozklům „panstva“ nepochopitelné, a proto se i pod dohledem těchto vládců dařilo poskytovat duševní stravu v nepředpisových dávkách. Nejenže mnozí skvělí vědci obdařili obyvatele ghetta cennými přednáškami, ale i zpěvákům, hercům, hudebníkům patří dík za hodiny čisté radosti, věnované nejružnější formou všem utlačovaným. I já, inspirován svým přítelem a spolužákem Rafaelem Schächterem, který dal dohromady smíšený sbor, jsem záhy kolem sebe shromáždil skupinu nadšených hudebníků, s nimiž jsem se chystal založit orchestr. Hudebníky jsem nevybíral jen mezi bývalými profesionály, ale i mezi mnoha prvotřídními amatéry, kteří se pro mou myšlenku nechali snadno nad-

chnout. Cesta od myšlenky k uskutečnění však nebyla snadná. Záhy se ukázalo, že pouhé nadšení nebylo pro úspěch tohoto snažení tak podstatné. Mezi početným obyvatelstvem ghetta, kvůli transportům a nově přichozím se neustále se měnícím, bylo jen málo těch, kdo ovládali nějaký dechový nástroj, smyčců jsme však měli dostatek. Proto jsem se nejprve pokusil sestavit jen smyčcový orchestr. Ale i tady jsem měl víc instrumentalistů než nástrojů. Přesto se nám podařilo s pomocí pražské, stále ještě existující, židovské obce propašovat do ghetta tolik smyčcových nástrojů, jak jen bylo možné. A když jednoho dne dorazil i kontrabas, byli jsme tak daleko, že jsme mohli

Felix Bloch: Ledečovo kvarteto v Terezíně.

začít zkoušet, až na to, že jsme neměli noty. Prohledali jsme knihovnu ghetta a našli několik menších partitur, z nichž jsem pro naše první zkoušky vybral Händelovo *Concerto grosso F dur*, Mozartovu *Malou noční hudbu* a Bachův *Houslový koncert E dur*.

Partitury jsme tedy měli k dispozici, ne však novotý papír na opisování jednotlivých hlasů. Papír byl na příděl a rozděloval se přísně. Jenomže naše chuť hrát byla silnější než všechny překážky. Trochu papíru jsme dostali od úředníků rady starších – byl tak špatný, že se na něm inkoust sotva udržel –, a zbytek, který jsme tak nutně potřebovali, jsme „organizovali“, tj. kradli tam, kdekoli se naskytla příležitost. Pak se papír po nocích linkoval a opisovaly se jednotlivé hlasy. Stihli jsme to v neobyčejně krátké době, takže jsme brzy měli v archivu tři čísla. A začal čas tvrdých zkoušek. Každý člen orchestru musel přes den vykonávat jemu přidělenou, většinou velmi tvrdou práci. Avšak entuziasmus byl tak nakažlivý, že málokdy na zkoušce někdo chyběl a mohl jsem tak nároky zkoušky od zkoušky zvyšovat. Obsazení orchestru bylo neuvěřitelné: měli

jsem dvanáct prvních houslí, deset druhých, osm viol, osm violoncell a jeden kontrabas. Abych dosáhl vyrovnaného zvuku, byl jsem nucen posílit kontrabas dvěma violoncelly. Byli jsme pánský orchestr, ale náhoda tomu chtěla, že jsem našel i jednu dámu, která byla schopna u mne hrát, a tak se stalo, že největší a nejhlubší nástroj v našem orchestru, kontrabas, měla na starosti žena.

Dnes, po dvaceti letech, je už sotva možné zpřítomnit kvalitu orchestru, který existoval sotva rok, ale přesto jsem tam zažíval cosi jako zjevení: moc hudby je tak velká, že každého člověka s otevřenou myslí a srdcem dokáže vtáhnout do oblasti své působnosti a umožní mu přetrpět i nejtěžší životní okamžiky. Za toto zjevení zůstanu všem těm lékařům, domovním starším, profesorům, nosičům uhlí, dělníkům na zemědělských pozemcích ghetta a všem, kdo tvořili můj orchestr, navždy vděčen. Kouzlu našeho muzicírování však nepropadli jen členové orchestru, ale přicházeli i posluchači, kteří spoluprožívali všechny zkoušky s námi, seděli tiše v koutku a nerozpakovali se vyslechnout nesčetná opakování jedné fráze za účelem jejího vylepšení.

PRVNÍ KONCERT

S napětím očekávala „veřejnost“ náš první koncert. Sál, kde jsme směli provozovat hudbu, byl přeplněn, lidé se tlačili i na chodbách, aby si mohli poprvé poslechnout celý náš program. Úspěch byl tak obrovský, že jsme se začali obávat, aby se naše činnost nestala veliteli ghetta trnem v oku. Ale všechno pokračovalo dál, opakovali jsme náš první program tak často, jak to bylo možné, a vedle toho studovali nový, který byl věnován české hudbě. Byla to Dvořákova *Smyčcová serenáda*, Sukova *Meditace na svatováclavský chorál* a *Studie pro smyčcový orchestr*, kterou speciálně pro nás napsal terezínský spolupředseda Pavel Haas. Když jsme měli program nastudovaný, přišel rozkaz, abychom koncert odehráli v takzvaném kavárenském sále. Překvapení a obávající se nejhoršího, byli jsme vpuštěni do sálu vyzdobeného květinami. Všem nám přidělili tmavé obleky, můj dirigentský pult byl obestaven květinami tak, aby nebylo vidět na moje boty s dřevěnými podrážkami. Záhy se zjevila návštěva – nějaký esesák vyšší šarže, který zjišťoval, zda je vše v pořádku. Pak se zjeví čeští quislingové s kamerami. Byl jsem pověřen, abych neviditelnému nadšenému publiku představil po premiéře díla skladatele Pavla Haase. Celá tato komedie se filmovala, aby předvedla vnějšímu světu ideální podmínky na-

šeho života v ghettu. Dalšího dne se odehrál normální koncert našeho druhého programu a dva dny nato, v říjnu 1944, jsme byli spolu s dalšími dvěma a půl tisíci obyvateli ghetta odtransportováni do Osvětimi.

Tím skončila krátká historie terezínského orchestru.

Z našeho transportu nás zůstal naživu jen zlomek. Věčně hladové osvětimské pece ho v krátké době spolykaly celý, z orchestru přežili kromě mne jen tři kolegové.

V této krátké vzpomínce jsem nechtěl uvádět žádná jména, neboť všichni, kdo se mnou hráli, mi byli stejně milí. Všichni byli s láskou oddáni hudbě a muzicírovali s nezištností, jaká nemá v běžném životě obdoby. Přesto uvedu výjimku, jež potvrzuje pravidlo. To jméno je Egon Ledec, bývalý koncertní mistr České filharmonie, tedy orchestru, v jehož čele stojím již třináct let. Může být příkladem těm, kdo jsou unaveni životem, nebo se tak tváří. Byl to muž, jenž se ve svých více než šedesáti letech byl s mladistvým elánem a nadšením schopen věnovat terezínskému smyčcovému orchestru, a který spolu s tímto orchestrem položil život v osvětimských plynových komorách.

Přeložila Alena Bláhová

Karel Ančerl napsal své *Vzpomínky na hudební život v terezínském ghettu* původně v němčině pro sborník *Theresienstadt*, který vyšel knižně v nakladatelství Europa Verlag ve Vídni v roce 1965 a v druhém vydání v roce 1968.

V textu se dopustil několika nepřesností. Transport Er z Terezína do Osvětimi v říjnu 1944 odvezl na smrt 1500 obětí (Ančerl uvádí 2500), z nichž přežilo 128. Bachův houslový koncert je v tónině E-dur a nikoliv e-moll a skladba Pavla Haase má mít správně název *Studie pro smyčce* (a ne *Fantazie pro smyčce*, jak Ančerl píše).

Ančerl po válce objevil v Terezíně jednotlivé nástrojové party Haasovy *Studie* a sepsal z nich partituru, ale bez partu kontrabasů, který se ztratil. Ten později doplnil brněnský muzikolog Lubomír Peduzzi a připravil edičně skladbu k vydání, skladba vyšla tiskem a stala se během času součástí repertoáru mnoha světových orchestrů.

Text vychází v češtině poprvé, kromě otištění v programové brožurě ke koncertu 1. listopadu 2024 v Rudolfinu, kdy polský orchestr AUKSO zahrál na počest obětí transportu Er oba programy, jak zazněly v letech 1943–44 v terezínském ghettu.

Ivan Bierhanzl

ZAČÍNÁM VŽDYCKY OD NULY

(dokončení ze str. 7)

Já mohu jen pracovat, v umění si vytvářet své ideální místo. Je také plně konfliktů, ale snažím se je sledovat s určitým odstupem, hravostí. Používám postavu Micky Mouse, jako by byl můj pomocník a vyrážel do světa, aby ho trochu měnil.

Michael Dagan psal v textu v revue *Babylon*, že až třetina Izraelců uvažuje o emigraci: kvůli útoku Hamásu, následné válce i současnému vedení země, snaží se získat další občanství jako pojistku, že mohou žít jinde. Mohl by to být i váš případ?

To je velice aktuální záležitost, Izraelci se skutečně snaží získat jiná občanství. Z vlastní zkušenosti si ale myslím, že to je iluze. Vždycky jsem chtěl cestovat a někdy jsem se snažil emigrovat. Nejprve to

dobře už nemůžete jen tak odjet, usadit se, snažit se rozjet firmu nebo být umělcem. Jakmile lidé zjistí, co jste zač, odkud přicházíte, máte na dveřích namalovanou palestinskou vlajku.

Zažil jste to?

Ano, už ve Francii v 60. letech, žil jsem tři roky v Paříži, a jakmile nastal nějaký problém, Francouzi nešli daleko pro to, aby vám řekli „sale Juif“. „Jste Izraelce nebo Žid?“ ptají se. Obojí je špatně. Izraelci ve Francii se často snaží skrývat svou identitu. Mně dokonce příbuzní změnili jméno, nazývali mě „mon cousin de l'Angleterre, monsieur Toval“, můj bratranec z Anglie, pan Toval. A já se snažil hrát svou roli, myslím, že úspěšně.

V Čechách jste někdy musel hrát anglického bratrance?

Naštěstí nikdy, ani teď, což je v Evropě vzácné.

Kdy jste si uvědomil, že byste chtěl být malířem?

Už jako malý. Ve škole mi to nešlo, byl jsem opravdu špatný žák. Ve třídě jsem vynikal v jediném – dokázal jsem skvěle kreslit mapy, dokonce jsem je dělal pro spolužáky. Přišel ke mně učitel kreslení, a prohlásil: „Víš co? Ty jsi malíř.“ Jmenoval se Schmied,

tehdy už byl v Haifě známým umělcem. A mně to stačilo, řekl jsem si, že to je moje poslání, že budu dobrý v téhle jediné věci, bude to můj poklad, moje cesta, jak přežít.

To se vám povedlo.

Ano, ale nebylo to jednoduché. Když mě po letech pozvali, abych učil na jeruzalémské akademii Becalet, šokovalo mě to, neměl jsem ani doklad, že jsem něco studoval. Z akademie mě totiž ve třetím ročníku vyhodili, za což jsem si mohl sám. Takže jsem v podstatě samouk. Pomohlo mi, že jsem pobýval a pracoval v Americe – řekli si, že když jsem působil tam, musím být zajímavý a nabídli mi místo. Změnilo mi to život, práci se studenty jsem měl moc rád. Myslím, že jsem je dokázal chápat, protože jsem věděl, jak je těžké žít se profesí, která vlastně není profesí, je to spíš milostný vztah, bez něhož nelze žít.

ALICE MARXOVÁ

Den osvobození tábora: „A co teď?“ Ilustrace k textům Pavla Fischla.

STRATENÉ A ZNOVUNÁJDENÉ I

Unikátny nález náhrobkov starého židovského cintorína v Bratislave

Na jeseň 1943, dva roky po niekoľkých vlnách deportácií židovského obyvateľstva z Bratislavy do pracovných a koncentračných táborov, pristúpila mestská samospráva k likvidácii starého židovského cintorína na Podhradskom nábreží. Vedenie bratislavskej židovskej obce sa snažilo získať čas a zvrátiť úradnú deštrukciu starobylého cintorína. Po dlhých jednaniach, za tiesnivej atmosféry deportácií, fyzickej likvidácie židovského obyvateľstva na Slovensku

stava z mesta v roku 1526, presná lokalita stredovekého židovského cintorína nie je doposiaľ známa. V protokole zo zasadnutia mestskej rady z roku 1692 sa uvádza, že bola prijatá „žiadost' Židov [ohľadne] miesta, kde budú môcť pochovávať svojich mŕtvych“. Tento proces trval štyri roky než bola definitívne uzavretá v roku 1696 zmluva medzi mestom Prešporok a novou židovskou obcou na Podhradí o užívaní plochy cintorína na obdobie 30 rokov a s ročným poplatkom 60 rýnskych zlatých do mestskej pokladne. Súčasne bol založený spolok pre opateru chorých a pochovávanie zosnulých (Chevra Kadiša). Plocha cintorína bola niekoľkokrát rozšírená (v rokoch 1726, 1739 a 1790) a v roku 1811 musela židovská obec siahnuť k navrstveniu plochy cintorína, keďže mestská rada zamietla možnosť jeho ďalšieho rozšírenia.

K tomuto kroku bolo nutné pristúpiť po opakovaných zamietnutiach ešte trikrát. V zadnej časti cintorína tak vznikli dokonca tri štyri hrobové vrstvy, podobne ako tomu bolo aj v prípade starého židovského cintorína v Prahe. Nakoniec v roku 1846 získala židovská obec rozsiahly pozemok s vinohradom pre nový cintorín (dnes známy ako ortodoxný), ktorý bol odovzdaný do užívania o rok neskôr. Posledný pohreb na starom cintoríne sa konal 16. februára 1847.

Starý židovský cintorín poslužil mnohým bádateľom v oblasti rabínskej genealógie a starých prešporských rodín. Izák Z. Weiss (1874–1942), rabín v Rusovciach, vydal drobnú hebrejskú monografiu, v ktorej publikoval 85 opisov náhrobkov rabínskych osobností, pochovaných na tomto židovskom cintoríne, a biogramy k nim. Na jeho

prácu neskôr nadviazal Max Schay (1894–1979), taktiež absolvent bratislavskej ješivy a neskôr (od roku 1926) rabín v New Yorku, ktorý počas štúdia opísal ďalších 120 náhrobkov Staronového cintorína.

EVIDENCIA

V polovici 30. rokov 20. storočia vedenie bratislavskej židovskej ortodoxnej obce na čele s predsedom Isidorom Pappenheimom (1879–1942) dalo podnet k rozsiahlej súpisovej akcii na starom židovskom cintoríne. Projekt zahŕňal nielen kompletnú evidenciu zachovaných náhrobkov, ale veľká pozornosť bola venovaná opisom hebrejských náhrobných nápisov a ich prekladom do nemčiny. Táto časť projektu bola zverená administrátorovi kancelárie ortodoxnej židovskej obce Josefovi Grünsfeldovi jun. (1891–1944), ktorý nielenže dotiahol evidenčné práce a preklady do úspešného konca, ale zároveň vypracoval ku všetkým 1542 náhrobkom prehľadné registre a zavŕšil projekt prehľadným plánom pre rýchlu orientáciu. Žiaľ, z tejto rozsiahlej práce sa zachovali len nemecké preklady (s drobnými stratami v texte), vrátane torza upravenej verzie v chronologickom poriadku. Pôvodné hebrejské opisy náhrobných nápisov, spolu s registrami a plánom zostávajú aj naďalej deperditom.

Pri likvidácii prevažnej časti starého cintorína sa podieľal na kontrolných prácach Robert Neumann (1894–1975),

Stav cintorína krátko pred asanaciou.

a značných finančných nákladov sa podarilo nakoniec docieľiť intaktné zachovanie tzv. rabínskeho okrsku (vrátane hrobu významného rabína Mosesa Schreibera, zvaného Chatam Sofer) pod úrovňou novej vozovky, exhumáciu a prenesenie ostatných telesných pozostatkov na nový ortodoxný cintorín. Na zachovanom limitovanom priestore zostalo neporušených iba 23 hrobov rabínskych osobností, spolu s ďalšími vybranými 41 náhrobkami a ich zlomkami. V rokoch 2000–2002 vznikla po rozsiahlej rekonštrukcii časti takto okliesneného areálu, pôvodného cintorína stavba, zodpovedajúca predstavám dôstojnej udržateľnosti a prezentácie zachovanej časti pôvodného funerálneho priestoru – dodnes trochu nešťastne známa pod oficiálnym názvom Pamätník Chatama Sofera.

HISTÓRIA CINTORÍNA

Založenie starého židovského cintorína spadá do poslednej dekády 17. storočia, do obdobia znovu-konštituovania židovskej obce v Prešporku (dnes Bratislava). Pôvodná stredoveká komunita zanikla vyhnáním židovského obyvateľ-

Nález po odstránení náletov a odpadu.

ktorý pôsobil ako tajomník spolku Chevra Kadiša. Pri evidencii síce využil pôvodné zoznamy J. Grünsfelda, ale v priebehu „deponovania“ vybraných náhrobkov na nový ortodoxný židovský

cintorín, došlo pri súpisovej akcii k odlišnému usporiadaniu náhrobkov v nových zoznamoch. Podobná súpisová akcia prebehla i na novom ortodoxnom cintoríne, kde spolok Chevra Kadiša poveril svojho člena Aloisa Hirschlera, aby vyhotovil hrobovú knihu. Čo sa

Hebraista D. Polakovič pri identifikácii náhrobkov.

týka opisov hebrejských nápisov a prípadných prekladov, nie sú k dispozícii ďalšie bližšie informácie. Pred zhruba 20 rokmi sa ujal zachovaných nemeckých prekladov náhrobkov zo starého cintorína rabin Moše Alexander Zoša Künstlicher (1949–2021), autor rady bio-bibliografických prác o rabínskych osobnostiach bývalého Uhorska. Je autorom, okrem iného, dvoch monumentálnych diel viažucich sa k životu a dielu rabína Mosesa Schreibera (Chatam Sofer), biografického lexikónu jeho žiakov a encyklopedického slovníka vytvoreného na báze jeho obriezky knihy (*mohelbuch*), v ktorom predstavil intelektuálne elity židovského Prešporku 19. storočia.

Povojnová situácia mala iné priority než obnovu zdecimovanej židovskej komunity a následná zmena politických pomerov nebola naklonená revitalizácii židovských pamiatok. V roku 1957 prebiehali jednania vo veci vyvlastnenia plochy bývalého starého cintorína za účelom úpravy Karloveskej cesty a verejného priestranstva pred západným portálom tunela pod Bratislavským hradom. Došlo síce k pokusu o kompenzáciu finančných nákladov Židovskej náboženskej obce v Bratislave z obdobia nútenej likvidácie cintorína, no reštitučne snahy nakoniec vyzneli naprázdno a tento stav trval až do 90. rokov. Po roku 1989 prebiehali zdĺhavé rokovania s bratislavským magistrátom ohľadne ďalšieho osudu miesta, možnosti odklo-

nenia električkovej trate, až po pietnu úpravu miesta posledného odpočinku Chatama Sofera. Nakoniec došlo k pozitívnemu posunu, keď konečne bolo možné za čiastočnej podpory štátu a predovšetkým súkromných investorov, pristúpiť k modernej rekonštrukcii Pamätníka Chatama Sofera.

PRIESKUM, OČIŠTENIE

V roku 2020 vtedajší predseda bratislavskej židovskej obce Tomáš Stern vypracoval po dlhých rokoch prípravy rozsiahly projekt a dal podnet na geodetické zameranie pôvodnej plochy starého cintorína, založenej na základe historických katastrálnych máp. Pri súbežnom geofyzikálnom prieskume podložia mimo pôvodný areál cintorína, v miestach vtedy prebiehajúcej rekonštrukcie s cintorínom susediacej električkovej trate, sa pristúpilo k sondážnym výkopom. Tieto odhalili zlomky pôvodného kamenného múru cintorína a boli nájdené fragmenty náhrobkov, ale aj ľudských kosterných pozostatkov, ktoré boli neodkladne pod dohľadom rituálne pochované.

Následným odstránením náletových drevín a miestami vyše metrových náso-
sových vrstiev odpadu, sa takmer po 80 rokoch konečne podarilo kompletne vy-

Čo bolo skryté...

čistiť priestor obvodového východného múru nového ortodoxného cintorína. Pri tom bol úplne odhalený depot náhrobných kameňov zo starého cintorína, pôvodne odhadovaný na niekoľko desiatok jednotiek. Postupným odkrývaním boli odhalené i náhrobné kamene, ktoré

boli v povojnovom období nevhodne vsadené do oporných múrov a podporných základov. V lete tohto istého roku pokračovali pasportizačné práce a pôvodne odhadovaný počet náhrobkov sa prekvapivo zvýšil na vyše 430, pričom väčšina z nich pochádza z obdobia 18. storočia. Nasledovala digitalizácia nálezov, vrátane 3D skenovania vybraných náhrobkov a virtuálneho spracovania areálu tzv. Pamätníka Chatama Sofera, a priebežná komparácia náhrobkov s archívnymi snímkami cintorína. V tejto súvislosti sa realizoval niekoľkomesačný, extenzívny archívny výskum v domácich a zahraničných archívoch. Medzitým na hornom nádvorí ortodoxného cintorína prebiehalo náročné triedenie fragmentov náhrobkov podľa typu materiálu a segmentu náhrobného kameňa, čo umožnilo užší výber a jednoduchšiu identifikáciu najmä v prípade vzácnych barokových náhrobkov. Autori príspevku vypracovali pracovný súpis všetkých náhrobníkov na základe dostupných predvojnových evidných materiálov a následne sa realizovala korekcia dát na základe zachovaných sepulkralných nápisov, vrátane heuristického genealogického prieskumu a štúdia archívneho materiálu. Na tejto fáze projektu autori začali dodnes pokračujúcu spoluprácu s Randolom Schoenbergom, svetoznáмым americkým právnikom a geneológom, Johannesom Reissom, bývalým riaditeľom Židovského múzea v Eisenstadte, a v neposlednom rade s medzinárodnou genealogickou platformou Geni.com. V samostatnom projekte bola vypracova-

ná aj korekcia chybné osadených náhrobkov v Pamätníku Chatama Sofera, ku ktorej došlo v povojnovom období ako aj počas rekonštrukcie v rokoch 2000–2002.

DANIEL POLAKOVIČ, TOMÁŠ STERN
Foto **Tomáš Stern** (pokračovanie príště)

PAŘÍŽANKY V LITOMĚŘICÍCH

O výstavě českých umělkyní 20. století spjatých s Francií

Přehlídka českých výtvarných umělekyní 20. století spjatých s Paříží na výstavě v Severočeské galerii výtvarného umění v Litoměřicích představuje 25 známých i méně známých malířek a sochařek, jejichž tvorba vznikala přibližně v rozmezí let 1890–1990 a je prezentována na téměř 150 obrazech, grafkách, kresbách, plastikách a objektech. Je pozoruhodná především pro překvapivě kvality málo známých děl ze sbírek Moravské galerie v Brně (spolupořadatele) a řady dalších institucí a soukromých sbírek, jejichž výběr je sám o sobě záslužným počinem. Obrazy jsou doplněny panely s podrobnými informacemi o životních osudech umělekyní v turbulentních událostech 20. století.

Téměř všechny malířky se narodily a vyrůstaly ještě za Rakouska, a často byly inspirovány tehdejšími politickými sympatiemi vůči Francii. Jejich první návštěva Paříže většinou spadá do počátku nového století, ty mladší přicházely do Paříže do počátku 20. let a těžiště jejich tvorby spadá do Masykovy první republiky. Jen tvorba několika nejmladších zasahuje do doby po roce 1948, kdy se vztahy k Paříži a jejímu uměleckému životu nadlouho staly jen vzpomínkou a toužebným snem. Přehlídka českých Pařížanek je v podstatě uspořádána chronologicky, symbolicky začíná první

portréty, zátiší a krajiny vykazující silné vlivy fauvismu, kubismu a expresionismu. O generaci mladší byla nejpozoruhodnější z našich sochařek Hana Wichterlová (1903–1990), která v Paříži poznala dílo Constantina Brancusiho, Hanse Arpa ale také názory Františka Kupky.

Před začátkem 2. světové války se Paříž stala útočištěm mnoha uprchlíků včetně několika umělekyní židovského původu. Po okupaci Francie v červnu 1940 se tyto uprchlice ocitly znovu v nebezpečí.

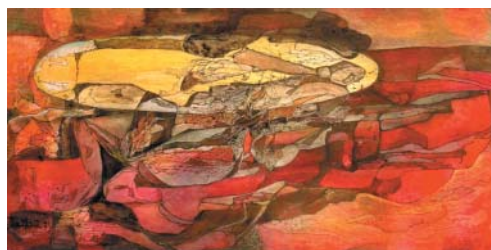
Tragický osud potkal mimořádně nadanou malířku Editu Hirschovou (1909–1942). V Paříži pobývala od roku 1934 na Montparnassu, kde malovala pouliční a cirkusové scény, v nichž je patrný vliv Kislinga, Soutina či Pascina. V roce 1940 se zapojila do činnosti pařížské surrealistické skupiny, v červenci 1942 byla zatčena a deportována do Drancy a odtud 14. září 1942 do Osvětimi, kde byla zavražděna v plynových komorách. Její dílo je stále z velké části neznámé.

Jiné studentky umění se po začátku války nebo okupaci rozhodly uprchnout co nejdále do svobodného světa, do Anglie nebo USA, kde by mohly alespoň zčásti pokračovat ve studiu. Takový byl příběh Hany Bernkopfové (1900–1978), která po studiích v Paříži uprchla do Anglie a po válce odešla do New Yorku. Známější je u nás malířka Hella Guthová (1908–1992), které jsme se v *Rch* již několikrát věnovali. V roce 1939 uprchla do Londýna, kde začala malovat velmi zajímavé surrealistické obrazy. Po válce odešla do Paříže a v 50.–70. letech se významně uplatnila jako tvůrkyně originálního stylu lineární a expresivní abstrakce, který v Paříži rozvíjela až do své smrti.

Nelly Arnsteinová (1908–2000) se v Praze věnovala scénické výpravě u E. F. Buriana v D 34 a Národním divadle, působila také v Brně, Bratislavě a Záhřebu. V roce 1938 si oficiálně změnila jméno z Nelly Arnstein na Zdena Arnoštová. Po okupaci

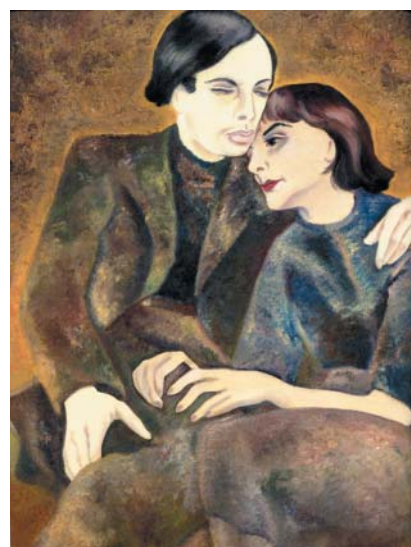
utekla do Záhřebu a válku přečkala v ilegality na Balkáně. Po převratu 1948 odešla do Paříže a provdala se za básníka Raymonda Datheila. Kromě malířské tvorby se věnovala grafice a knižní ilustraci.

Nejmladší z těchto předválečných emigrantek byla Terry Haass Goldmannová

Zdenka Datheil (Arnsteinová): *Kompozice*, olej na plátně, 1974. Soukromá sbírka.

(1923–2016), která uprchla v březnu 1939 s matkou a mladším bratrem do Francie, kde studovala dějiny umění. V roce 1940 odešla z Paříže do Portugalska a 1941 se dostala do New Yorku, kde studovala na *Art Students League*. V roce 1942 si Terry vzala Paula Haasse, 1951 se však vrátila do Paříže, kde se zabývala abstraktní grafikou a od roku 1953 vystavovala své práce v mnoha muzeích v Evropě i Americe, roku 1966 také v Praze a Zlíně. Později se zabývala tvorbou

Edita Hirschová: *Milenci* (pár), olej na plátně, Paříž 1938. Retro Gallery.

skleněných a plexisklových objektů. V roce 2006 se v Muzeu umění v Olomouci konala její retrospektiva a Olga Špátová o ní natočila dokument *Terry z Montmartru*.

K zajímavé výstavě vyšel i obsáhlý katalog, který bude užitečnou pomůckou pro kurátory muzeí, sběratele i aukční síně, protože v osudech našich Pařížanek je stále ještě řada bílých míst. Výstava potrvá již pouze do 28. září 2025.

ARNO PAŘÍK

Hella (Popper) Guth: *Sestřička*, olej na plátně, 1975. ŽMP i. č. 179.292.

průkopníci francouzské kultury a umění Zdenkou Braunerovou (1858–1934) a končí Adrienou Šimotovou (1926–2014).

Mezi nejzajímavější znovuobjevené Pařížanky nepochybně patří Marie Galimbertiová Provázková (1880–1951), jejíž výrazné

BARVY A HRA SE SVĚTLEM

O výstavě díla Camilla Pissarra v muzeu Barberini v Postupimi

Úvodem psaní o výstavě Camilla Pissarra v muzeu Barberini v Postupimi se musím omluvit za nedostatečnost svého článku. Nebýt slibu redakci, na svůj pokus bych rezignoval. Ne z důvodu nezajímavosti výstavy, ale naopak pro její krásu, pro pocity, kte-

spěla k její pevné vůli a nezlomnému odhodlání. Po osm let táhnoucích se sporech konečně roku 1833 místní synagoga sňatek schválila.

Událost měla zřejmě zásadní vliv na rozhodnutí rodičů poslat své děti do školy, kterou založili Moravští bratři a kde žáky byly výhradně Afro-Karibčané. Děti tak nabýly základního vzdělání v atmosféře rasové tolerance, školní učební osnovy patřily k sociálně nejpokrokovějším a nejmorálnějším v tehdejší Novém světě. Výše uvedené zmiňuji, protože maminka a popsané události měly velký vliv na Camilla Pissarra, který byl velmi tolerantní, vstřícný, hluboce miloval svou rodinu, naslouchal řadě svých přátel (Degas, Cézanne, Sisley, Monet, Renoir, Signac, Seurat či anarchistický spisovatel Bernard Lazare) a nezištně jim radil.

VÝSTAVA

Výstava je uvedena kresbami, jež vznikly ještě před malířovým odjezdem do Francie roku 1855, a několika díly s vyobrazením rodného ostrova a postavami místních domorodců a kokosových palm s bohatou škálou barev, kterou lehce zahaluje horký vzduch.

V další části jsou k vidění Pissarrový preimpresionistické obrazy, které se však již liší od tehdejší krajinomalby. Dokonalá souhra barev, místy již lehce impresivní, obrazy na kterých vyobrazil (jako jeden z prvních) průmyslové stavby s kouřícími komíny v pozadí a v popředí obyčejní lidé, někteří pracující, jiní na procházce či jen nečinně zevlující. Pamíky na řece, vlak v krajině opět s čadícími komíny, lehce expresivní. Portréty dětí, křehké, s krásným pohledem a uhrančivýma očima. Bohužel na výstavě není k vidění portrét Cézannův.

Impresionistické obrazy s tečkovací technikou, které však vůbec nejsou statické, zahrady plné květů, pole s pracujícími ženami. Úžasná práce se světlem, jehož pomocí

Dívka láme větvu na oheň, 1888, olej na plátně. Hasso Plattner Collection, Museum Barberini.

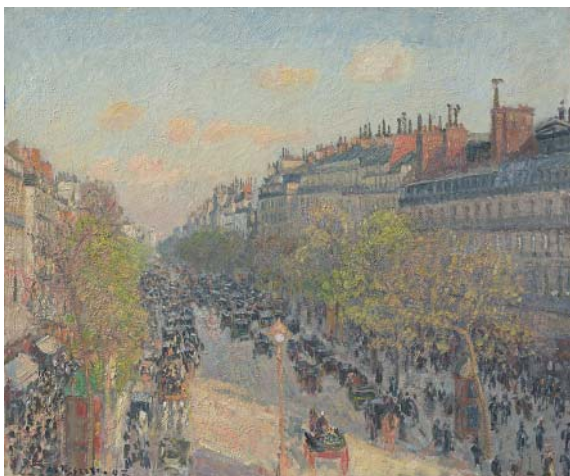
autor mistrně zachytil podnebí, roční období. Několik obrazů z Éragny (Pissarro měl v tomto městečku blízko Paříže ateliér) a jeho okolí s lidmi pracujícími na poli, podivuhodný obraz pasáka ovcí, který jako by hnál stádo do neznámé budoucnosti.

V závěru jeho postimpresionistické práce z Paříže, Dieppe a Rouenu s vyobrazením městy protékajících řek, parníků, mostů, přístavu a bulvárů s řadou putujících lidíček. Na rozdíl od výjevů práce na poli, v sadu či krajin jsou plné neklidu, spěchu, jak už to tak ve městech bývá. Výstavu doplňuje několik Pissarrových fotografií – jako by na nás hleděl prorok! JAN PLACÁK

Rodný ostrov: Krajina na Svatém Tomáši, 1856, olej na plátně. Richmond Virginia Museum of Fine Arts.

Mit offenem Blick. Der Impressionist Pissarro. Museum Barberini, Potsdam (výstava potrvá do 28. září, otevřeno denně krom úterý).

Boulevard Montmartre za soumraku, 1897, olej na plátně. Museum Barberini.

ré ve mně obrazy svou barevností a hrou se světly vzbudily a které nejsem schopen vyjádřit svým omezeným slovníkem.

ŽIVOT

Camille Pissarro se narodil 10. července roku 1830 v Charlotte Amalie na ostrově Svatého Tomáše (dnes součástí Panenských ostrovů) patřícího tehdy Dánsku. Jeho tatínek Frederic přijel na ostrov roku 1824 jako rodinou pověřený vykonavatel závěti svého zemřelého strýce Isaa Petita (bratr Fredericovy matky). Seznámil se s Rachel, vdovou po strýci, pár navázal milostný vztah a roku 1826 se narodil nejstarší Camillův bratr.

Událost vzbudila na ostrově velké pozdvižení a představení synagogy odmítli uznat sňatek rodičů, který se konal v domě přítele za účasti několika židovských přátel. Skandál se probíral i v místním tisku a vzbudil nevoli napříč celou společností ostrova. Rachel byla v tisku označována za nevázanou ženu, kritika však významně při-

Jeanne Pissarro s vějířem, 1874, olej na plátně. Ashmolean Museum, Oxford.

POBĚŽOVICE NEBOLI RONŠPERK

Mikve Baal Šem Tova, Maharal, hřbitov, zámek i Panevropa

Z Kdyně, o níž přinesl článek minulý, tedy srpnový *Roš chodeš*, je to do Poběžovic jen nějakých třicet kilometrů. Obě města či spíše městečka se nacházejí v plzeňském kraji na česko-bavorském pomezí v předhůří Českého lesa. Byla součástí Českého království a Československa a dnes České republiky, a tak by se dalo říci, že toho měla a mají hodně společného. Mají, ale tak docela pravda to zase není.

Poběžovice s věží zámku Nový Ronšperk. Pohled od židovského hřbitova.

Například v Poběžovicích je starobylý židovský hřbitov, zatímco Židé z Kdyně museli svoji poslední cestu vážit až do bezmála deset kilometrů vzdálené Loučimi. Ovšem v Kdyni se do našich časů dochovala pěkná synagoga, zatímco v Poběžovicích, Ronšperku a někdy také v Ronspergu... Jak k tomu došlo a čím jsou Poběžovice z historického, památkového i čistě židovského hlediska místem skutečně zajímavým a důležitým, o tom se mohou případní zájemci o podzimní výlet do Böhmischer Waldu a jeho krásného předhůří snad něco dozvědět v následujícím textu: přesvědčit se na vlastní oči o tom, že se věci mají tak, jak je psáno, to už stojí za štrapáci nejruznějšími lokálkami, autobusem, nebo i na kole. V neposlední řadě pak pěšky.

DOBROHOSTI

Když pomineme pravěk a jeho vykopávky, pak se zmínka o Poběžovicích poprvé objevuje ve 14. století za krále a císaře Karla IV. Villa Pobiezowicz je podchycena berním rejstříkem Plzeňského kraje roku 1379 a to nás mimo jiné informuje o tom, že s berňákem nebyly žádné žerty už ve středověku.

V Poběžovicích tehdy farářoval jistý Dobrohost, toho jména první.

Druhý toho jména, Dobrohost z Ronšperka, si koupil Poběžovice 1459, roku 1506 je přebudoval v hrázenné město Ronšperk s bránami a vodním hradem, městským řádem a znakem a také s novým kostelem, ve kterém jsou dodnes uloženy ostatky majitelů panství včetně Dobrohosta. Ale už jeho syn Zdeněk Dobrohost

tam neleží. Specializoval se totiž na formany a další osoby putující po zemské stezce do bavorského Řezna, kterým odebíral nejen poplatky za průjezd, ale rovnou i zboží a občas, pokud dělali potíže, i životy. To se nesetkalo s pochopením na vyšších místech, do Ronšperka přitáhla zemská hotovost a Zdeňkovi a jeho lapkům se tak tak podařilo uprchnout za zemskou hranici.

Dobrohosti se potom střídali v držení městečka a panství, ať už se jmenovali Gutštejnové, Švambergové, Severin Táhlo z Horšteina, Wunschwitzové, Thun-Hohensteinové či poslední z nich, Coudenhove Kalergi. Ti koupili ronšperské panství v roce 1864 a drželi ho až do konce 2. světové války.

Zůstal po nich v jádře gotický zámek Nový Ronšperk, k jehož dnešní podobě každý z majitelů něco přidal. Švambergové renesanční úpravy, Wunschwitzové velkou barokní přestavbu, Thun-Hohensteinové parkové úpravy. Coudenhove Kalergiové se věnovali především interiérum a vybudovali na zámku jednu z nejbohatších šlechtických knihoven v Čechách. K této rodině, z níž pochází Heinrich Coudenhove-Kalergi (1859–1906), c.k. diplomat, který si do Po-

běžovic přivedl z mise v Japonsku manželku Micu Aojama, i jejich synové, poslední držitel zámku Hans (1893–1965) a jeho bratr Richard (1894–1972), autor myšlenky Panevropy a stálý předseda Panevropské unie, se ještě vrátíme. Jejich osud totiž do jisté míry souvisí s osudem poběžovické (či spíš ronšperské) židovské obce, která tu po staletí existovala.

LAMED VAV

Židovské osídlení existovalo v Poběžovicích s velkou mírou pravděpodobnosti od 16. století. Opis ztracené židovské obecní knihy obsahuje zajímavou informaci o návštěvě rabiho Jehudy Löwa ben Becalela. Ten, známý též jako Maharal, se do Ronšperka vypravil roku 1582. *V roce 1582 řádil v Čechách a na Moravě velký mor. V ten čas přibyl do našeho města velký učenec Rabbi Juda Liwai z Prahy a kázal před celou shromážděnou obcí v synagoze. Ujistil nás, že Všemohoucí nás bude ochraňovati (budiž jeho jméno požehnáno), a poukázal na svatou větu proroka Izaiáše: Budu toto město ochraňovati pro služebníka svého Davida*, říká se v opisu. Tentýž pramen uvádí, že se Maharal zastavil v Poběžovicích znovu v roce 1584 cestou do Poznaně.

I když naprosto hodnověrný historický důkaz o Maharalových návštěvách nemáme, tradice je, zejména v souvislosti s osobou zdejšího židov-

Pohled do Židovské ulice se synagogou (vpravo) z roku 1910.

ského krejčího Davida Cadika, považuje za zcela nesporné. V opisu se k tomu uvádí: *Poté co Maharal pronesl výše uvedený citát z proroka Izaiáše, obrátili členové obce své zraky na krejčího Davida Cadika, jehož pa-*

mátka budiž požeňána. Po jeho smrti bylo nám oznámeno, že to byl jeden z 36 cadikim. Po několika letech přichází mnoho souvěrců z velké dálky, aby se na jeho svatém hrobě s oddaností pomodlili.

Zámek Ronšperk, opravené jižní křídlo.

Tak, s přispěním poběžovického židovského krejčího, nebyl tehdy svět zničen. A až dosud se naštěstí v každé generaci našlo *lamed vav cadikim* – třicet šest spravedlivých, díky kterým svět trvá. Ve většině případů se o nich neví, okolí je považuje za obyčejné prostáčky, a přitom jsou to právě oni, kteří nám všem umožňují na této zemi žít. Jen veliký učenec, jakým byl pražský Maharal, je dokáže rozpoznat. Tím, že poběžovickým Židům naznačil, koho mezi sebou mají, projevil nepochybně velkou důvěru v jejich moudrost a zbožnost.

MIKVE POD SYNAGOGOU

Také o druhém významném a dodnes uctívaném návštěvníkovi ronšperské židovské obce se dozvídáme z opisu obecní knihy. A znovu – historický důkaz to není, ale tradice je to silná a stále živá:

V roce 1648 se rozmnožila sekta schabsoim (šabatiánů) a lpěla pevně na základech své víry. [...] Objeví se v božím národě souvěrci čistého srdce, kteří vedli prudký boj proti schaboisimu a proti sektě Jakuba Franka, bezmála 120 let, tj. do dnešních dnů. [...] Významní rabíni Německa, Čech, Moravy, jejichž památka budiž požeňána, dále rabíni Ruska a Polska a v jejich popředí Misbchosch (Medžybiž), rodiště Baal Šema, který jest jmenován Bešt, památka spravedlivého budiž požeňána, který se proto v našem městě bezmála celý rok 1744 zdržoval. Boji proti sektářům se měl

Baal Šem Tov v Ronšperku věnovat skoro celý rok. Teprve potom se podařilo herezi potlačit.

Se jménem zakladatele východoevropského chasidismu Jisraelem ben Eliezerem, zvaným Baal Šem Tov nebo zkratkou Bešt, je spojená i další poběžovická pozoruhodnost. Tou je zdejší mikve, do které se měl podle opět nedochovaného nápisu na mlýnském kameni, vytaženém z mikve v roce 1926, ponořovat právě Baal Šem. Stálo na něm: *V tomto prameni se ponořil Rab. Israel Baal Schem 310 x, ve dnech strašlivého chladna r. 1744, a pravil, že jest to pramen všeobecného zdraví a proti neplodnosti.*

A na jiném kameni: *A v roce 1814 byl dům k Mikve postaven.*

Místo, kde stála synagoga a kde se v podzemí dochovala zázračná mikve. Chasidi o svém záměru informují následovně: „Zde bude svatou institucí Mikve Remu postaven velkolepý bejt-hamidraš a hostinec pro poutníky.“

Podle některých pramenů existovala první synagoga v Poběžovicích už v roce 1590, a to na stejném místě, na kterém byla v druhém desetiletí 19. století vystavěna synagoga nová, jak udává nápis. Nacházela se v Židovské (dnes Masarykově) ulici. K jejím zvláštnostem patřilo, že hlavní modlitební místnost nebyla jako obvykle v přízemí, nýbrž v prvním patře. V přízemí byl byt rabína a do roku 1859 také ješiva. Ve sklepni části byla (a do jisté míry stále je) proslulá ronšperská rituální lázeň – mikve.

Když došlo v roce 1926 k nálezu kamene s nápisem, psali o tom noviny nejen v tehdejším Československu, ale i v zahraničí. Zejména u chasidů, kteří navštěvovali Karlovy Vary i další západočeské lázně, to vyvolalo mimořádný zájem a ronšperská mikve se

brzy stala vyhledávaným poutním místem. Když se o zázračné mikvi spojené s Baal Šem Tovem dozvěděl mukačevský vrchní rabín Chajim Elazar Spira (1868–1937), proslulý Minchas Elazar z Munkaczu, s nadšením nálezu uvítal. Svým přívržencům cestu do Ronšperka a ponoření se do tamní mikve doporučil, a tak tisíce chasidů začalo putovat právě tam.

20. STOLETÍ

Ronšperk (neboli Poběžovice) byl ve 20. století převážně německý, zejména jazykově. Přesto, až do třicátých let bylo soužití většinových Němců, Čechů i Židů bez velkých problémů. Richard Coudenhove-Kalergi, který v Poběžovicích na zámku vyrůstal, o tom píše:

„Na české jazykové území jsme přišli jen zřídka. Ronšperk bylo městečko se dvěma tisíci německy mluvícími obyvateli. Pravda, žila zde hrstka Čechů, ale ti všichni mluvili německy, samozřejmě se svým národním přízvukem. Nebyli ani pronásledováni, ani obtěžováni, a stejně tak i ronšperská židovská komunita. Většina obyvatelstva se zajímala o národnostní otázky právě tak málo, jako o otázky antisemitské nebo protičeské. Mnoho českých Němců si vzalo Češky a naopak. Byli stejného typu a jeden od druhého k nerozeznání. Tím, co je

dělilo, byla pouze řeč. Už jako dítěti mi bylo nápadné, že dva z vůdců protičeského hnutí v Ronšperku měli staroger-mánská jména Dwořaček a Mrkwicka,

Mikve - vstup do zázračného pramene, dnešní stav.

zatímco oba Češi, kteří bydleli na zámku, náš vrchní ředitel a maminka učitelka malířství, se jmenovali Bodenstein a Emmingerová...“

(pokračování na straně 20)

NIELEN O CINTORÍNE

Ďalšia kniha z nedávnej minulosti Banskej Štiavnice

Nie tak dávno som na stránkach tohto časopisu predstavil „pomníček“ venovaný zaniknutej židovskej komunite v Banskej Štiavnici a teraz mám opäť príležitosť vrátiť sa do tohto mesta. Beata Rückschloss Nemcová pripravila totiž ďalšiu knihu z nedávnej minulosti Banskej Štiavnice. Tentoraz (najskôr skutkom a potom aj slovom) „oživuje“ miestny zdevastovaný židovský cintorín.

PROCES OŽIVOVANIA

Slovo „oživiť“ má v tomto prípade dva významy. Signalizuje, že na verejnosť sa vracia zdanlivo zničené pohrebisko a s ním aj údaje o hroboch a osudoch ľudí, ktorí tu sú pochovaní. Zároveň však približuje priebeh záchrany opusteného cintorína, ktorému dobrovoľní aktivisti postupne vracajú niekdajšiu dôstojnosť. Vo veľkej miere tento proces iniciovala práve autorka, hoci podľa vlastných slov pôvodne ani nevedela, kde sa miesto posledného odpočinku židovských obyvateľov mesta nachádza. Prvé pocity a kroky opísala nasledovne: „Veľmi dobre si však pamätám na jeho prvú návštevu – nálety a burina vyše dvoch metrov mi dokonale „skryla“ študentov, s ktorými som tam vošla. Rozhodnutie však bolo jasné – dať to dokopy. A tak sa začal kolotoč telefonátov, e-mailov, osobných stretnutí s predstaviteľmi Židovskej náboženskej obce, aby som ich uistila o mojich čestných úmysloch. Evidentne sa mi to podarilo.“

V úvodnej kapitole, nazvanej Cintorínske povery, si všima „hlboké ľudské emócie spojené so smrťou a neznámom vrátane strachu, rešpektu a úcty. A my Slováci milujeme povery. Často viac ako zdravý rozum.“ Na ilustráciu uvádza 9 povier, ktoré údajne chránia pred negatívnymi vplyvmi tohto toxického prostredia. Z názvu Pochovávanie je zrejmé, že nasledujúce stránky približujú zvyky spojené s pohrebom. Kapitoly o židovských cintorínoch na Slovensku uvádzajú slová, ktoré ilustrujú trpkú

realitu: „Aké teda sú? Možno by sme sa skôr mohli spýtať, kde vlastne sú. Pretože veľká časť z nich ešte stále je zdevastovaná.“ V texte vysvetľuje bežnú orientáciu hrobov smerom na Jeruzalem, vnútorné členenie cintorínov „podľa rôznych kritérií, ako je rodina, náboženská orientácia (napr. ortodoxná, chasidská) a niekedy aj spoločenské postavenie, hoci na to sa v židovskej tradícii kladol menší dôraz vzhľadom na vieru v rovnosť v smrti“. Nechýbajú informácie o náhrobníkoch, ich symbolike a textoch: „Náhrobný kameň – maceva je dozaista viac než len označenie; je to

svedectvo o živote zosnulého a vyjadrenie úcty zo strany živých.“ Pozornosť venovala aj detským hrobom. Za významný prínos knihy považujem prepis, preklad a interpretácie hebrejských textov, ktoré sú pre väčšinu návštevníkov cintorína (vrátane mnohých čitateľov knihy) nedostupné a nezrozumiteľné.

HROBY

Uvedené všeobecné údaje B. Rückschloss Nemcová následne konkretizuje faktami o cintoríne v Štiavnici. Najmä tamajších obyvateľov a rodákov určite zaujme, že hroby nevníma izolovane, ale v širšom rodinnom komplexe. Čitateľom postupne predstavuje osudy Hellovcov, Hegedúšovcov, Weissovcov, Reifovcov, Löwyovcov, Spitzerovcov, Wintersteinovcov, Ernstovcov, Weinrovcov, Klopstockovcov, Immerblumovcov, Grünwaldovcov, Ilofských. Poznatky získané analýzou epitafov prehľbuje údajmi z iných prameňov. Pred zrakom čitateľov defilujú obrazy spoločnosti v období prvej Československej republiky, tragédia holokaustu, ale aj desaťročia po oslobodení. Týmto spôsobom autorka dopĺňa a rozširuje informácie zo svojej predchádzajúcej knihy Židovská Štiavnica. Práve spojením oboch publikácií dostáva čitateľ plastický obraz o existencii (a zániku) štiavnickej náboženskej obce a o osudoch veľkej časti jej členov. Prevažne

smutný text oživuje kapitolka Židovské sobášy, ktorá predstavuje prechod z riše smrti ku krajším momentom ľudského života. Platí to, hoci: „Manželstvá sa uzatvárali aj z čisto racionálnych dôvodov a láska bola čosi, čo prišlo časom. Možno by sme ju skôr nazvali úctou a rešpektom.“ Všeobecnú charakteristiku autorka vyplnila príkladmi konkrétnych manželských párov. Dôvodom krátkodobého „úniku“ z areálu cintorína je úsilie autorky, „...aby táto kniha nebola úplne mŕtvotná“. K naplneniu tejto predstavy prispela aj Telenovela z mesta baníckeho. V nej nielen slovné, ale aj pomocou početných dokumentov ponúka príbeh „chudobného dievčaťa a bohatého pána. V tomto prípade však chudobného špekulatívneho dievčaťa“.

PRÍLOHY

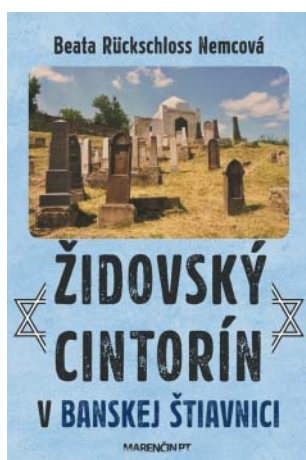
Rôzne prílohy predstavujú síce nevyhnutnú, ale z hľadiska bežných čitateľov často okrajovú a pre mnohých nudnú „príťaž“. V prípade cintorína v Banskej Štiavnici to však neplatí. Autorka totiž (nielen v tomto prípade) vedela, čo (a prečo) robí. Okrem dobových dokumentov o fungovaní ŽNO sem zaradila zoznam zachovaných židovských domov (vrátane spôsobu ich využívania) a mená obetí holokaustu, ktoré autorka získala z archívu Jad v-šem. Tieto zdanlivo suché súpisy ilustrujú význam, aký mala donedávna komunita v živote mesta.

NA ZÁVER ČOSI STRASHNÉ...

Beata Rückschloss Nemcová ponúkla množstvo konkrétnych informácií, fotografií, dokumentov a zaujímavých ľudských príbehov z nedávnej minulosti židovskej Banskej Štiavnice. V tomto mori údajov sa pochopiteľne nájdu aj nepresnosti, ktoré však nenaštrbujú celkový pozitívny dojem. Pri jednej veci sa však pozastavím, pretože sa netýka len prezentovanej knihy. Dlhodobu ma rozčuluje používanie anglických prepisov hebrejských slov, ktoré obsahujú písmeno š. Angličtina túto hlásku nepozná, ale v českých či slovenských prekladoch formy ako Shana tova, Rosh chodesh, shiva, shabat, Yad Vashem atď. nemajú žiadne opodstatnenie...

PETER SALNER

Beata Rückschloss Nemcová: *Židovský cintorín v Banskej Štiavnici*. Marenčin PT 2025. 253 strán, cena 15,90 E.

MYSLEL CELÝM TĚLEM

O knize Veroniky Tuckerové Bedekr Kafka

Slovo bedekr odkazuje k dávnému německému nakladateli (Baedeker), který vydával průvodce. I proto dnes označuje knižní turistické průvodce nebo cestopisy. Překladatelka a esejistka Veronika Tuckerová, která působí na slavistice americké Harvardovy University v Cambridge, nazvala soubor svých esejí *Bedekr Kafka*. Nejedná se však o žádný vlastivědný výlet či místopis po stopách slavného spisovatele, i když v knize najdeme nemálo odkazů na konkrétní pražské lokace. Topografická metafora tu slouží jako východisko k hlubšímu, soustředěnému ohledávání i mapování (ne)přítomnosti Franze Kafky v Československu 20. století. Přesněji v rozmezí od Kafkovy smrti v roce 1924 až do pádu komunistického režimu – a to v literatuře, výtvarném umění, hudbě, divadle a filmu.

Hned na začátku je třeba říci, že knížka je to velice čtivá, živá na detaily a zajímavé postřehy (Hančovo kritické hodnocení Lukášových fotek; Medkův vztah ke Kafkovi; film *Dvojí proces* aj.), s bohatým fotografickým doprovodem a zajímavým rytmem – eseje se střídají s reflexemi (např. o Kafkovské výstavě v Plzni) i s tak trochu detektivním objevem (fotografický soubor s pražskými motivy v Houghtonově knihovně). Bedekr volně vychází z autorčiny knihy s názvem *Reading Kafka in Prague. On Translation, Samizdat, Censorship, Export, and Dissent*, která nedávno vyšla v newyorském nakladatelství Bloomsbury Academic.

JOSEF K. SPATŘIL RYTÍŘE V BRNĚNÍ

Tuckerová „bedekr“ začíná sugestivním prologem – v předposlední kapitole Kafkova *Procesu* dostane Josef K. za úkol ukázat italskému obchodníkovi pražské památky, přesněji katedrálu sv. Víta. Při čekání na hosta si K. začne katedrálu prohlížet, a protože je pošmournou, rozsvítí si kapesní svítilnu a zkoumá zšeřelou postranní kapli s obrazem, na kterém je zachycen rytíř v brnění. Autorka připomíná, že se může jednat o Schwarzenberskou kapli a onou předlohou pro románový obrazmalbu je *Zmrtvýchvstání* z roku 1579 malíře Sprangera. A vtipně doplní, že svítilna Josefa K. je baterkou, tedy teprve nedávno (r. 1898) vynalezenou technologií. Jenže tato průvodcovská situace tímto konstatacím nekončí. „Průvodce katedrálou,“

píše Tuckerová, „představuje svéráznou inkarnaci postavy prostředníka; předmětem zprostředkování se stává fyzický městský prostor a jeho dějiny. Čeští čtenáři nejednou potřebovali prostředníky; těmi nejdůležitějšími byli překladatelé.“

V následujících kapitolách se proto věnuje českým překladatelům, zaujatým čtenářům a fotografům, kteří propojovali Kafku s konkrétními prostory, vyhledávali a lokalizovali románová místa v pražské zástavbě a také prováděli zahraniční zájemce, Kafkovské badatele, kteří do Prahy přijížděli od druhé poloviny čtyřicátých let. Průkopníkem, který se zajímal o Prahu v kontextu Kafkova díla, byl překladatel Pavel Eisner, autor známé metafory trojiho ghetta (Kafka prožívající trojí egocentrismus pražského intelektuála – ghetto kmenové, sociální a ghetto umělcovy duše). Za dalšího zásadního „kráčivce“ po Kafkových stopách Tuckerová považuje Emanuela Fryntu (1923–1975), básníka, překladatele a esejistu, který byl s fotografem Janem Lukášem autorem knihy *Kafka lebte in Prag*, vydané v roce 1960 pouze pro export. Současně byl Frynta také prvním zasvětitelům do kafkovského světa pro řadu svých přátel (Jiřího Koláře, Bohumila Hrabala) a pomáhal i řadě zahraničních hostů, kteří přijížděli do hlavního města ve snaze vypátrat kontext Kafkova díla.

OTEVÍRÁ PRŮLINU DO TAJEMSTVÍ

Sám Frynta se s Kafkou poprvé setkal v knihovně svého otce, učitele ve Słapech, přítele autorů, sdružujících se kolem Florianova vydavatelství ve Staré Říši. Kafka byl jedním z mnoha Florianových edičních objevů. A právě u něj vyšla řada prvních Kafkových překladů do češtiny (některé povídky včetně *Proměny*, jejichž překladateli byli kněz Ludvík Vrána a František Pastor). Ještě za Kafkova života doporučoval Josef Florian básníku a překladateli Bohuslavu Reynkovi, aby Kafkovy texty četl a pokusil se přeložit. Ostatně, zajímavé dobové reflexe Kafkových textů se objevují v několika staroříšských tiscích. Florian píše o *Proměně* jako o „vzácném kusu moderní demonologie“ a Marie Štechová o *Zámku* v roce 1936 těmito slovy: „Svrchovanost Kafkova je až úděsná. V prvé chvíli nemůžeme vydýchnout – náraz je příliš silný: otevírá průlinu do tajemství,

jež se konečně vymrští před námi celé. /.../ Hýbá námi do všech směrů života. Zámek světa, tento tajemný okruh nevyzpytatelných věcí, v nichž žijeme, a v němž bloudíme jako nezvěstní cizinci, zdvihá se na zázračné tkáni života.“ Tuckerová staroříšské vydání v roce 1929 připomíná, též překlad Rangovy studie Franz Kafka, kterou přeložil pro Řád další ze staroříšských spolupracovníků, mladý Jan Franz. Pokud však vím, dosud byla věnována pozornost tématu Kafka a Stará Říše převážně skrze výtvarné uchopení (ilustrace Otto Coester), méně však v rovině literárně historické.

HAVELA JIROUS NAD KAFKOU

Knihou prorůstá ještě druhá pěšina, která také vede čtenáře do dosud méně probádaných končin – (ne)přítomnosti Kafky v době, kdy musel zmizet z československého veřejného prostoru, ale byl přitom čten a vnímán jako zásadní spisovatel mnohými českými autory – surrealisty i existencialisty (Mikuláš Medek, Zbyněk Sekal, Egon Bondy, Bohumil Hrabal, Jan Hanč, Bohumila Grögerová, Rio Preisner ad.). Za všechny svůj silný prožitek četby *Procesu* shrnul právě Medek, který z čtenářského pohnutí dostal třídní horečku: „Kafka myslel celým tělem, a nervama hlavně, nervama, který jsou přímo napojený na imaginaci.“

Bedekr Kafka připomíná reformně-marxistické „čtení“ Kafky, které vedlo k jeho chatrné rehabilitaci na konferenci v Liblicích v roce 1963 a také disidentské a undergroundové přijetí Kafky. Tomu vévodí dva „obrazy“. Ten první – sedmnáctiletý Ivan Martin Jirous soustředěně datlující na psacím stroji na samotě nad Humpolcem, za letních večerů, jako v nějakém lesním skriptoriu. To vášnivě přepisoval Kafkovy texty do své samizdatové edice „Opsáno na Brancourově“. A ten druhý obraz – Václav Havel píšící své ženě Olze z plzeňského kriminálu o absurditě vězeňských chvil, které umí číst jen skrze Kafku. V dopise z listopadu 1980 pak poznamená: *Různé teoretické „výklady“ Kafky mne nikdy moc nezajímaly, nepoměrně důležitější pro mne byla docela triviální a jaksi „před-teoretická“ jistota, že „má pravdu“ a že „to přesně tak je“.*

I *Bedekr Kafka* je takovým čtenářsky vlivným důkazem, že „to tak přesně bylo“.

MILOŠ DOLEŽAL

Veronika Tuckerová: *Bedekr Kafka*. Vydala Revolver Revue roku 2024. 216 stran, ilustrace, poznámky, rejstřík. Dop. cena: 450 Kč (v e-shopu RR 330 Kč).

Veronika Tuckerová

BEDEKR KAFKA / ukázka z knihy

Následující ukázka (část kapitoly 1, strany 35–47) z knihy Bedekr Kafka, jejíž recenzi přinášíme na straně 17, se zabývá tím, jak Kafka inspiroval básníka a překladatele Emanuela Fryntu (jenž v polovině čtyřicátých let vytvořil kafkovské „leporelo“, kompozici z Kafkových textů, vlastních komentářů a fotografií, dobových žánrových fotografií, pohlednic a výstřižků z novin), fotografa Jana Lukase a malíře a básníka Jiřího Koláře. V Řeh publikujeme bez autorčiných poznámek, které jsou uvedeny v knize, mezititulky jsou redakční.

FRYNTOVO „LEPORELO“

(...) Fryntova esej nese známky eisnerovského sociologického konceptu trojího ghetta, ale přináší i nový přístup, kterým je hledání kafkovských míst a spojování jeho života a díla s konkrétními pražskými realitami. Na rozdíl od Eisnera, který chápal Kafkovu Prahu jako sociologický a lingvistický konstrukt až překvapivě vzdálený

Emanuel Frynta, asi 60. léta. Foto archiv.

realitě a skutečnému městu, byl Frynta prvním, kdo se zabýval Prahou jako fyzickým prostorem. Svou procházkou a svým „leporelem“ chtěl „zpřítomnit dávnou atmosféru“ Kafkova města. Jeho text o Kafkovi přitom není reduktivní. Frynta si byl vědom limitů svého pátrání, a nabídl pouze „procházku Prahou Kafkových let“, kterou lze uskutečnit jen vzpomínkou a imaginací: „Cesta k Franzi Kafkovi přes jeho rodné a domovské město může mít dost na tom, přinese-li několik zastavení na místech k výhledu nejpříhodnějších.“

Spiš než pokus o výklad Kafkova díla prozrazuje kniha okouzlení Prahou, do níž se Frynta sám přistěhoval, místy, která sám objevoval, tak jako Kafku, a to v době, kdy se Kafkou zabýval málokdo – mezi rokem 1935, kdy vyšel *Zámek*, a rokem 1958, kdy byl vydán *Proces*, obě knihy v Eisnerových překladech, a kdy bylo otištěno jen pár Kafkových povídek v časopisech a v bibliofilských vydáních. Knihu o Kaf-

kovi začal Frynta komponovat v době, kdy žil na Žižkově; kolem roku 1956 se přestěhoval do oblasti Josefova. Hledal Kafku na pražském Starém Městě, objevoval jej prostřednictvím Prahy a Prahu prostřednictvím Kafky. Na jeho procházkách jej později začal doprovázet fotograf Jan Lukas. Ivan Vyskočil vzpomínal na jejich spolupráci: „Společně pak prolézali domy i byty, kam se v té době dosud smělo a dalo vstoupit, a dokumentovali nejen detaily, které ještě Kafka musel znát, ale i to, co atmosféru Kafkovy Prahy stále utvářelo.“ Jejich společné dílo posléze vyšlo v nakladatelství Artia, jež bylo součástí podniku zahraničního obchodu, založeného v roce 1953. (...)

LUKASOVY FOTOGRAFIE

Jan Lukas patří spolu s Františkem Drtikolem, Josefem Sudkem a Jaromírem Funkem mezi nejdůležitější české modernistické fotografy. Jeho *Pražský deník 1938–1965*, jež autor uzavřel před odchodem do exilu, je důležitým svědectvím doby. V USA Lukas vytvořil mj. cyklus ilustrací ke Kafkově románu *Amerika*.

Lukasovy fotografie tvoří důležitou součást knihy *Franze Kafka lebte in Prag*.

Mnohé z nich se tak jako Fryntův text vrací do historie města a zachycují gotické památky, přitom se vyznačují moderním stylem, který kontrastuje s poněkud nostalgickým, do minulosti zahleděným tónem Fryntova eseje; k nostalgickému vyznění knihy přispívají i archivní fotografie „staré Prahy“.

Lukasovy fotografie jsou mnohdy inspirovány záznamy v Kafkových denících: Staroměstské náměstí, Zlatá ulička, Belvédér, pomník Jana Husa, Žižkov. Až na několik výjimek na nich nejsou přítomni lidé; jsou minimalistické a směřují k abstrakci: geometrické vzory chodníků, stín vrhaný Staroměstskou radnicí, lineární trajektorie tramvajo-

vých linek na náměstí, dekorativní vzor tašek na střeše Svatovítské katedrály. Odpovídají dvěma protichůdným rysům Fryntova textu, který přes své zahledění do minulosti není deterministický – neinterpretuje Kafkovo dílo zjednodušeně (jako to činili jen o pár let později jeho marxističtí současníci), poukazuje spíše na Kafkův pražský, městský kontext, jehož limitů coby interpretační metodologie si byl Frynta vědom. Lukasovy fotografie tematicky odpovídají Fryntovu včeňování Kafky do minulosti. Lukas nedokumentuje moderní části města, kde Kafka žil a pracoval: kanceláře pojišťovny, přepychové domy, které obývala Kafkova rodina

a které vyrostly na troskách bývalého ghetta. Nabízí místo toho záběry zchátralých a zdánlivě opuštěných vchodů a výkladních skříní, prázdných dvorů a průchodů, které prezentují Kafku jako obyvatele „staré Prahy“ a malebné fotografie židovského hřbitova jej zasazují do „trojího ghetta“. Přesto tak fotografie činí moderním stylem a vytvářejí pozoruhodný kontrast mezi vlastními historickými památkami a jejich vizuálně moderním zařazením.

ARCHITEKTONICKÉ DETAILY

Odborná literatura se v souvislosti s Kafkou dosud kupodivu městským prostorem příliš nezabývala, a pokud přece ano, zaměřila se spíš na interiéry jako „čínžáky, dvorky, stísněné chodby a katedrálu“. Kafkova díla obecně postrádají zobrazení pouličních scén. A i v případě, kdy autor popisuje ulice, „pouliční scény rychle ustupují vnitřním prostorům“, jako jsou byty a půdy. Lukasovy fotografie zajímavým způsobem kombinují exteriér s interiérem. Městské pamětihodnosti prezentují v intimním měřítku. Věže a další monumentální do-

Kafkova Praha dle Jana Lukase.

minanty a rozlehlé prostory zabírají perspektivou architektonického detailu nebo fragmentu. Fotografie Staroměstské mostecké věže, pořízená z Křižovnického náměstí (kde se odehrává jeden z klíčových momentů *Popisu jednoho zápasu*), zahr-

nuje klenbu ve spodní části věže, která divákovi poskytuje úkryt. Staroměstské náměstí není zobrazeno ve své rozlehlosti, jak je Kafka vyličil v *Popisu jednoho zápasu*, kde si vyprávěč stěžuje: „Potom ale, když mám přejít nějaké velké náměstí, na všechno zapomenu. Když už z rozmařilosti stavějí tak velká náměstí, proč se nepostaví napříč náměstím také zábradlí?“ Místo toho se Lukas zaměřuje na fragment věže Staroměstské radnice a horní část přilehlých domů. Fasády domů před Mlýnskou věží na pravém břehu Vltavy (*Mühlenturm*, která se rovněž objevuje v *Popisu jednoho zápasu*) mají osvětlená okna, jež zvou k pohledu dovnitř. Impozantní barokní kostel je částečně zakryt drobným architektonickým prvkem na střeše, což je technika, kterou Lukas používá opakovaně: stavba ztrácí na monumentalitě optikou detailu v popředí záběru. Výsledkem je pocit intimity, který spíše odpovídá Kafkovým textům.

Kafkova Praha dle Jana Lukase.

Ačkoli zachycují moderní město, nejde o obrazy ohromujícího, zcizujícího, hluchého a rušného městského života.

Lukas se zaměřuje na architektonické detaily: portály, okna, vnitřní dvory s pavlačemi. Fotografie naznačují, že v pražském městském prostoru není vždy možné rozlišit exteriér a interiér. Dobrým příkladem jsou vnitřní trakty domů, dvory a pavlače: prolíná se v nich vnitřní a vnější prostor. Takto pojatou architekturu, v níž se ruší rozlišení interiéru a exteriéru, lze chápat i jako paralelu ke Kafkovu narativnímu stylu, polopřímé řeči (tzv. *erlebte Rede*), vyprávěcí formě, v níž je objektivní a subjektivní vyprávěč nahrazen tzv. volným narativním diskursem. Tuto formu sice Kafka do literatury neuvedl, využívali ji už dříve jak třeba Flaubert, tak Jana Austenová, ale Kafka ji aplikoval v maximální míře, a to obzvláště v pozdějších dílech, v *Procesu* a v *Zámku*, v nichž mnohostránkové odstavce referují o tom, co K. usuzuje, promýšlí a provádí, ale činí to z pohledu K., ač jde přitom o *er-formu*. Úvodní věta *Procesu* se pohybuje mezi oběma způsoby vyprávění a zakládá dvojznačnost, která prostupuje celým románem. Čtenář je informován o zatčení K., ale není si jist, zda se K. skutečně něčím provinil, či zda svou nevinu vnímá pouze on sám. Lukasovy fo-

tografie tvoří zajímavou vizuální paralelu ke Kafkovu narativnímu stylu; od Lukase se dozvídáme, že i městský prostor může stírat rozdíl mezi vnějším a vnitřním.

NOSTALGICKÝ NÁDECH

Cizojazyčné publikace Fryntovy knihy jsou dokladem toho, jak československá kulturní politika reagovala počátkem šedesátých let na světový zájem o Kafku: české vydání bylo v té době očividně nemožné, kvůli Kafkovi ovšem začali do Prahy přijíždět obdivovatelé jeho díla. Výpravná

knih z Artie vyhovovala zájmu těchto kafkovských „turistů“ jak o Kafku, tak o Prahu, a to způsobem, který nebyl v příkrém rozporu s marxistickou ideologií a odmítnutím Kafky jako tzv. dekadentního autora vrcholícího buržoazního kapitalismu, autora, který sice vycítil slabosti končícího systému, ale nebyl s to je překonat (nejvíce se o tomto ortodoxním chápání Kafky dozvídáme

kupř. z článku Pavla Reimana z roku 1957/58 a posléze z příspěvku téhož autora na liblické konferenci v roce 1963). Fryntův pohled na Kafku – pohled objevitelský, básnický, z nějž je patrné osobní zaujetí – nebyl oficiálnímu pohledu nijak poplatný, zároveň ovšem zasazoval Kafku do minulosti, do již neexistující Prahy, která navíc měla ve Fryntově podání i jistý nostalgický nádech (patrný v jeho citacích Ignáta Herrmanna). Zasazení Kafky do zaniklé, historické Prahy neodporovalo marxistické utopii, Kafka jako představitel takového světa pozbýval nebezpečí, které naopak znamenalo jeho otevřené dílo, jež bylo možné interpretovat jak existencialisticky, tak jako obraz odcizení, jež čeští oficiální literární funkcionáři připisovali ještě v roce 1963 výlučně západnímu světu.

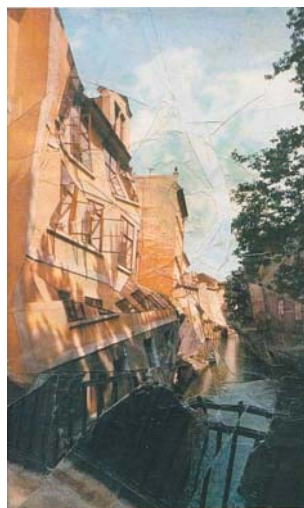
Fryntova a Lukasova kniha jako soubor textů, citátů a fotografií navazovala jak na sborník z roku 1947, který kromě čtyř ese-

jí otiskl mapku míst spojených s Kafkovým životem a fotografie, tak na americké knižní vydání Eisnerova eseje z Kritického měsíčníku 1948. Knižka publikovaná v New Yorku obsahovala mapku a fotografie Prahy od Jindřicha Marca, Karla Plicky a Josefa Sudka. Snímky, na rozdíl od těch Lukasových, byly vybrány jako ilustrace, nikoli vytvořeny primárně pro sborník. Fryntova a Lukasova kniha byla první velkoformátovou publikací, která vedle sebe stavěla citáty z Kafky, bohatou obrazovou dokumentaci – archivní i původní – úryvky z Kafkova díla a původní text. (...)

JIŘÍ KOLÁŘ: KAFKOVA PRAHA

Originální variací na totéž téma je Kolářův cyklus z let 1977–1978 „Kafkova Praha“, který vyšel jako součást exilového vydání autorových *Odpovědí* v nakladatelství Index v roce 1984. Kolář proti sobě postavil citáty z Kafkova díla a muchláže, v nichž svou originální metodou využil ikonických fotografií Josefa Ehma z publikace Praha, vydané v roce 1977 v nakladatelství Orbis (Kolářův soubor byl původně koncipován jako leoporelo s titulem *Dobrý den, pane Ehme!*). Kolář použil snímky Staroměstské radnice, Mostecké věže, katedrály svatého Víta, kostela svatého Mikuláše; i přes jeho destruktivní zásahy (jak je označuje Jindřich Toman v práci z roku 2013) jsou všechny stavby okamžitě rozpoznatelné.

Kolář vybral citáty z *Popisu jednoho zápasu*, *Dopisů Mileně*, *Zámku*, *Ameriky* aj., které často popisují pád, demolici, pohyb. Uspořádání knihy je podobné bilingvním vydáním poezie, v nichž stojí proti sobě dva „originály“, oba vytvořené z citátů: čtyřiatřicet krátkých textů z Kafky a čtyřiatřicet výtvarných děl, která používají Ehmovy fotografie. Některé z muchláží s až překvapivou přímocností odkazují k doprovodnému textu. Scéna z *Popisu jednoho zápasu*, která se odehrává na Kři-

Z cyklu Jiřího Koláře „Kafkova Praha“.

žovnickém náměstí, je „ilustrována“ svatým Salvátorem, textové „schody“ jsou umístěny proti schodům z Kolovratské zahrady, větu z povídky, v níž se mrtvý lovec Gracchus plaví do Rivy, doprovází vltavský kanál Čertovka.

POBĚŽOVICE NEBOLI RONŠPERK

(dokončení ze str. 15)

To vše se ale změnilo po volbách v květnu 1938. SdP a henleinovci drtivě zvítězili, začali propukát nepokoje, v říjnu byly Poběžovice obsazeny německým vojskem a staly se, už jako Ronsperg, součástí německé říše. V témže měsíci byla vypálena zdejší synagoga a devastován židovský hřbitov. Češi se odstěhovali do vnitrozemí, Židé, zbavení postupně všech práv, zahynuli až na malých výjimky v táborech smrti.

CO PŘETRVÁVÁ

Mikve spojená s jménem Baal Šem Tova se dochovala do dnešních dnů. Dlouho po válce byla v zapomnění pod troskami někdejší synagogy. Ale ti, kterým se vzácně podařilo z východní Evropy uniknout vraždění a zkáze, na mikve v Ronšperku nezapomněli. Zejména ti z Mukačeva, žijící v obnovené chasidské komunitě v Brooklynu v USA i jinde po světě, se po pádu totality v Čechách znovu začali o poběžovickou lázeň Baal Šem Tova zajímat. Ve spolupráci s plzeňskou židovskou obcí, které dnes pozemek po vypálené synagoze a tím i zázračná mikve patří, podnikli záchranné práce v podzemí, spojené s ambiciózním plánem znovu postavit nad rituální lázní synagogu a pension pro poutníky. Ledacos, především v podzemí, se už vykonalo, ledacos ještě vykonat zbývá. Bude-li tu jednou opět stát nová synagoga, jistě není, ale na obnovení a zpřístupnění Beštovy mikve místním i zahraničním poutníkům se –

v závislosti na dostupných financích – nadále pracuje.

Také ronšperský židovský hřbitov se v posledních letech do velké míry vzpamatoval z pohrom, které mu nacisté a po nich i komunisté způsobili. Ti, kdo na tomto starobylém pohřebišti očekávají příchod mesiáše, krejčí David, zdejší rabíni, obchodníci či učenci, učitelé i jejich žáci, možná nemají nad sebou ten správný kámen,

Náhrobní kameny na poběžovickém hřbitově.

který zlí lidé vyvrátili a dobří zase vztyčili a upevnili. Ale jsou „na dobrém místě“, obrazně i doslovně vzato. Obklopuje je široký oblouk pohraničních hor a dole pod nimi se rozkládá Ronšperk, od roku 1946 už jenom české Poběžovice. Je na ně krásný pohled a ta sotva dvoukilometrová vzdálenost dává milosrdně zaniknout jizvám a šrámům, které městečku osud a dvacáté století uštědřily. Zámek, odkud byli potomci Heinricha Coudenhova-Kalergi a jeho japonské manželky Micu potupně vyhnáni a který byl už odsouzen k demolici, se pomalu začíná opravovat a také domy na náměstí se vracejí do původní historické podoby.

Vnější barokní schodiště zámku Ronšperk.

Když se posadíme u brány před hřbitovem pod obrovskými stromy, které ji obklopují a díváme se do ticha a jasu poběžovické krajiny, jako bychom odněkud zaslýchli ta dávná slova: „Je čas rození i čas umírání, čas bořit a čas budovat, je čas kameny rozhazovat i čas kameny sbírat, čas boje i čas pokoje.“

A chtělo by se snad i dodat: čas Ronšperka i čas Poběžovic.

Text a foto **JIRÍ DANÍČEK**

MICHAL BLAŽEK 1955–2025

V sedmdesáti letech zemřel 2. srpna Michal Blažek, sochař a restaurátor, ale především originální a nekonvenční člověk. Jeden z jeho přátel (Mario Kotrba) o něm napsal: „Michal Blažek byl vždy velmi aktivní člověk a dobrodruh. Chová se bláznivě, ale má v sobě srdce. (...) Je to notorický revolucionář, petičník a rozvraceč politických nepravostí.“ S tím chtěl nechtěl musí souhlasit asi každý, kdo se s ním mohl blíže seznámit. Psát o jeho výtvarných dílech, to je úkol pro povolanější (např. text Marcela Fišera, (<https://www.bubinek-revolveru.cz/za-michalem-blazkem>)). Rád bych se ale zmínil o jeho spolupráci s Federací ŽO.

Poprvé se tímto směrem Blažek někdy v prvních letech 21. století angažoval v souvislosti s břelavským židovským hřbitovem. Břelavská novogotická obřadní síň je spolu s ohradní zdí cennou historickou i architektonickou památkou, mimo jiné i proto, že jejich glazované prvky pocházejí z proslulé knížecí lichtenštejnské keramičky v Poštorné. Michal, který po otci z jižní Moravy pocházel, na alarmující stav židovského hřbitova soustavně upozorňoval, a tak i díky jeho úsilí byla obřadní síň v roce 2023 konečně rekonstruována.

Podruhé se jednalo o Lednici. Tam byly náhrobky z židovského hřbitova odvezeny a zlikvidovány v roce 1980. V roce 2014 se však podařilo několik původních náhrobních kamenů objevit a s lednickým starostou dohodnout jejich opětovné vztyčení na ploše hřbitova jako připomínku zdejší židovské obce i jejího osudu. Obrátil jsem se na Michala, který přijel a s vervou se pustil do práce. S takovou vervou, že byl se vztyčováním a usazením kamenů hotov dříve, než lednický úřad stačil vyřídít administrativu. Za asistence policie se musely kameny „uvést do původního stavu“ neboli opět položit. Ale už v roce 2015 je Michal s pomocníky opět napřímil a v červnu 2015 se konalo slavnostní odhalení.

Do třetice to byla Příbram. Na místě, kde stávala synagoga, byl 4. června 2015 odhalen pomník židovským obětem holokaustu. Starosta Příbrami při něm veřejně poděkoval „akademickému sochaři Michalu Blažkovi za návrh a vlastní provedení pomníku“.

Rád bych za Federaci ŽO sochaři a příteli Michalu Blažkovi rovněž poděkoval a popřál mu po bouřlivém životě klidné odpočinutí.

Jiří Daniček

IZRAEL: Gaza 20 let po stažení

Na přelomu srpna a září si Izrael připomněl 20 let od svého stažení z Pásmo Gazy. Ten krok prosadila pravicová vláda Ariela Šarona, národního hrdiny. Proč se nyní to 20. výročí až tak moc veřejně nepřipomíná? Zřejmě proto, že z odstupu působí stažení z Gazy jako průšvih.

Půl roku po stažení vyhrál volby suverénně Hamás a pak už další volby nebyly. Pár měsíců poté Hamás unesl z izraelského území vojáka Gilada Šalita. Až po letech (v roce 2011, za vlády Benjamina Netanjahu) ho propustil výměnou za 1027 vězněných Palestinců. Mezi nimi byl i Jahjá Sinvár, později známý jako strůjce masakru ze 7. října 2023. V reakci na to Cahal Pásmo Gazy převálcoval a Hamás postupně likviduje. Ne ovšem tak důkladně, aby mohl po dvou letech ohlásit úspěch, natož vítězství.

Připomínky stažení z Gazy v srpnu a září 2005 (do 16. srpna odešli civilní osadníci, 12. září poslední vojáci) ale nepůsobí zcela černobíle. Kdyby se Izrael tehdy nestáhl, říkají odpůrci, mohli jsme si ušetřit vyzbrojení Hamásu z Íránu a soužití s teroristickým režimem v Gaze. Na tom dost je. Už před lety se šířilo úsloví „Říkali, že to bude druhý Singapur, ale dostali jsme druhý Afghánistán.“

Ale stažení a jeho důsledky mohou sloužit i k tomu, čemu se v matematice říká důkaz sporem. Kdyby se Izrael nestáhl z Gazy, sílil by názor, že příčinou veškerého zla je izraelská okupace. Že stačí se stáhnout z teritorií, dát Palestincům státnost a přiblíží se klidné soužití. Stažení z Gazy ale ukázalo, že ne. Že vyhlášení Státu Palestina (a jeho uznání v OSN mocnostmi jako Británie, Francie, Kanada či Austrálie, které se chystá na září) samo o sobě mírové soužití neznamená. Že může působit spíše jako odměna pro Hamás.

JAKÝ BY BYL STÁT PALESTINA?

Proto většina Izraele a jeho politických elit (nejen Netanjahu) rychlé vyhlášení suverenity Palestiny odmítá. I proto premiér 10. srpna ohlásil další pozemní ofenzivu. Odmítá-li Hamás složit zbraně, Izrael nemá

jinou možnost než pokračovat ve válce, řekl Netanjahu. Nechceme okupovat Pásmo Gazy. Cílem je porazit Hamás, osvojit rukojmí a Pásmo demilitarizovat.

Nejde jen o Gazu. Kdyby byl Stát Palestina vyhlášen na Západním břehu Jordánu, přinesl by problémy různého rázu. Na webu Jeruzalémského centra pro bezpečnost a zahraniční věci k tomu píše podplukovník v záloze Maurice Hirsch. Všímá si i zdánlivého detailu.

Palestinská samospráva už dlouhá léta vyplácí peníze (úhrnem již miliardy dolarů) rodinám vězněných Palestinců včetně teroristů, kteří se podíleli na atentátech proti židovské populaci. Tato politika, která de facto umožňuje vyplácet odměny

Ariel Šaron se během prohlídky hranic s Gazou dívá na svůj plán stažení vojsk z Pásmo Gazy a severního Západního břehu Jordánu, 5. června 2005.

za hlavu každého Žida (v angličtině se označuje *Pay-for-Slay*) je ukotvena v legislativě Palestinské samosprávy.

A teď pozor. „Vzhledem k tomu, že Francouzi, Britové, Kanaďané a Australané nepodmínili uznání Státu Palestina úplným zrušením této politiky,“ píše Hirsch, „lze očekávat, že nový stát bude nadále podporovat, motivovat a odměňovat vrahy Židů a své uznání bude vnímat jako schvalování této praxe.“ Je to spekulace, ale opírá se o dosavadní realitu.

NOVINÁŘ JAKO VÁLEČNÍK

Ve světě posiluje ve vztahu k Hamásu, Izraeli i Židům barikáda. Protože Izrael při své obraně zabil více Gazanů než Hamás Izraelců, protože si počíná tvrdě a světem se šíří obrázky trpících a umírajících dětí, Izrael dostává nálepku genocidníka a zla, které se musí izolovat či ještě lépe vykořenit. A tato nálepka se udílí paušálně.

Ukázka. Při izraelském útoku v Gaze 10. srpna byl zabit Anas Šaríf, novinář katarské televize Al-Džazíra, a tři jeho kolegové. Široce se to vykládá jako vražda novináře. Izrael argumentuje tím, že Šaríf byl členem Hamásu (brigád Al-Kásám). Na webu Substack se k tomu vyjádřil Andrew Fox, bývalý důstojník britské armády, v textu „Kdy je novinář vojenským cílem?“

Fox píše, že v moderních konfliktech panuje nebezpečný mýtus, že „bojovník“ znamená jen muže s puškou nebo ženu v uniformě. Že kdo nestiskne spoušť, je mimo boj. Ale to již dlouho neplatí, dokonce i podle Zákona o ozbrojených konfliktech, který zformuloval Mezinárodní výbor Červeného kříže. Obsahuje tři body definující účast v ozbrojeném boji. Dotyčný musí ovlivnit ozbrojené operace bojující strany. Nebo musí naplnit příčinou souvislost mezi svou aktivitou a operačním nasazením vojáků. Nebo musí jasně nahrávat jedné straně.

„Chování Al-Džazíry splňuje všechna tři kritéria,“ píše Fox. „Jsme zvyklí vnímat novináře jako posvátné nebojovníky. Skutečně nezávislá žurnalistika je životně důležitá a chráněná. Musí existovat prostor pro informování o chybách. Ale tato ochrana není absolutní. Přestane-li médium fungovat jako nezávislý aktér a místo toho funguje jako operační nástroj válčící strany, vstupuje na bojiště. A na bojišti zákon i morálka vyžadují, aby s těmi, kdo bojují, bylo zacházeno jako s účastníky války.“

„Chování Al-Džazíry splňuje všechna tři kritéria,“ píše Fox. „Jsme zvyklí vnímat novináře jako posvátné nebojovníky. Skutečně nezávislá žurnalistika je životně důležitá a chráněná. Musí existovat prostor pro informování o chybách. Ale tato ochrana není absolutní. Přestane-li médium fungovat jako nezávislý aktér a místo toho funguje jako operační nástroj válčící strany, vstupuje na bojiště. A na bojišti zákon i morálka vyžadují, aby s těmi, kdo bojují, bylo zacházeno jako s účastníky války.“

NARODIL SE JAHJÁ SINVÁR

Řeknete si, že je to mozaika detailů, které válku nerozhodnou. Ale výrazně ovlivňují válku o světové veřejné mínění, v níž Hamás vítězí.

Na okraj. Zmíněný Novinář Šaríf pojmenoval svého syna podle teroristy zabitého při útoku Hamásu 7. října 2023. Podobné postoje dnes najdeme i v Evropě. V Lipsku začátkem srpna dostal novorozenec s „migračním pozadím“ jméno Jahjá Sinvár. Ano, podle strůjce největšího protizidovského pogromu od druhé světové války. Ta věc není uzavřena, možná se do ní vloží soudy. Ale ukazuje něco, co bychom si ještě před pár lety nedokázali ani představit.

ZBYNĚK PETRÁČEK

ESKYMO PIE ...a další události

/Vybráno z českých médií/

V Galerii ve věži Novoměstské radnice v Praze je od 1. srpna až do 11. září vystaven nevšední umělecký koncept s názvem *Odvaha a empatie, tři stateční muži*. Výstava v Galerii ve věži je určena dětem i dospělým. Mohou se zde zapojit do tvorby největší společné mozaikové louky Loukamosaic. Umělci z Francie, Itálie a Česka, inspirováni myšlenkou odvahy a empatie, si skrze profesionální tvorbu a osobní příběhy tři statečných zachránců v době holokaustu pokládají otázku o křehkosti lidské důstojnosti, svobodě jednotlivce, rovnosti a spravedlnosti. Na výstavě se budete moci seznámit se životy a činy Raoula Wallenberga, sira Nicholase Wintona a ornitologa Vele-slava Wahla, kteří čelili nepředstavitelnému zlu a riskovali vše pro záchranu druhých. (webmagazin.cz, 3. 8.) ■■ Muzeum v Osvětimi, kde nacisté za druhé světové války zavraždili přes milion lidí, zejména Židů, zřídilo speciální web, jenž má pomoci v boji proti šířícímu se popírání holokaustu. Stránka obsahuje odpovědi na nejčastější tvrzení popíračů i s odkazy na dokumenty, fotografie, výpovědi očitých svědků či výsledky historického bádání. (Lidovky.cz, 3. 8.) ■■ Malý velký muž českého filmu má na svém kontě mnoho úspěšných snímků a seriálů. Navždy je však jméno Dušan Klein spjato s básníky, kteří neztrácejí naději a chutná jim život. Všemi oblíbený režisér si jako malý chlapec prožil peklo koncentračního tábora v Terezíně. Naštěstí se dočkal osvobození a navzdory traumatickým zážitkům nikdy neztrácel svůj pověstný humor. Stál mimo jiné u zrodu nekonečného seriálu *Ulice*. (svetzeny.cz, 6. 8.) ■■ Před 125 lety zemřel v Praze narozený první mistr světa v šachu Wilhelm Steinitz. Když se 14. května 1836 v pražském ghettu na Josefově narodil, sotva kdo mohl předpokládat, že se tento chlapec, nejmladší z třinácti dětí chudého krejčího, jednou proslaví. Jeho otec byl učitelem Talmudu a Wilhelm se měl stát rabínem. K tomu směřoval i svou náboženskou výukou, ale zájem o matematiku ho roku 1857 přivedl na Polytechnický institut ve Vídni. Steinitz svou hrou postupně získával respekt a věhlas. Největšího úspěchu se dočkal roku 1886, když ve 20 partiích odehraných ve třech amerických městech zvítězil nad Johannem Zukertorem, a stal se

tak historicky prvním oficiálním mistrem světa. Wilhelm Steinitz své prvenství udržel až do roku 1894. Za 40 let šachové kariéry sehrál téměř 900 zápasů, z toho 27 duelů o více partiích s nejlepšími hráči doby. Z nich jen dva nevyhrál. (ČRo – regiony.cz, 10. 8.) ■■ V 19. století žilo v Hořicích na Jičínsku 400 Židů, měli synagogu, školu, hřbitov, rabína i pohřební bratrstvo. Jednou z mála připomínek silné komunity je dnes kromě hřbitova synagoga v Tovární ulici. Vznikla už v 70. letech 18. století, od roku 1952 ji vlastní husitská církev, slouží jako modlitebna i místo pro pořádání akcí. Majitel se synagogu snaží vrátit do podoby, jakou měla před druhou světovou válkou. Unikátem jsou

Wilhelm Steinitz. Foto archiv.

barokní ornamenty, které restaurátoři odhalili pod vrstvami malby. (Mladá fronta DNES, 15. 8.) ■■ Možná nejvlivnější rapper všech dob Ye, dříve Kanye West, by mohl odehrát koncert v Praze. Řada lidí se ovšem proti vystoupení bouří a vzniká také petice. Pro PrahaIN.cz se k tématu vyjádřil pražský primátor Bohuslav Svoboda (ODS). Podle svých slov se ztotožňuje s postojem náměstka pro kulturu Jiřího Pospíšila (TOP 09), který na Facebooku uvedl, že je: „Důrazně proti tomu, aby Kanye West v Praze vystupoval. Člověk, který se netají obdivem k Hitlerovi, nemá v Praze co dělat! V Praze není prostor pro antisemitismus ani obdiv k totalitním ideologiím.“ (prahain.cz, 14. 8.) ■■ V židovské domácnosti se v New Yorku se narodil Peter Michael Falk (1927–2011), což nebyl nikdo jiný než pozdější slavný americký herec, který mimo jiné proslul rolí policejního vyšetřovatele Co-

lumba z oddělení vražd v Los Angeles. Legenda praví, že jméno losangeleského policisty nevzniklo náhodou. Autory scénáře Richarda Levinsona a Williama Linka prý inspiroval samotný Falk, kterému jeho matka Madelyn říkala v dětství Columbo s odkazem na parník Columbus, s nímž jen několik let před synovým narozením cestovala do Starého světa. Peter Falk miloval dobré jídlo, v americké armádě byl dokonce kuchařem. Ve výše uvedeném seriálu častokrát jako poručík Columbo zmiňuje, že miluje chilli con carne. Jenže mimo filmové plátno rád vzpomínal na to, jak mu jeho „česká babička“ Rosa vařila hovězí maso s křenovou omáčkou, mandlemi a rozinkami, kterou se naučila ještě v Kadani od své maminky. (forum24.cz, 18. 8.) ■■ Od války Hamásu proti Izraeli jsme svědky podivného úkazu. Nejenže po Hitlerovi největší masakr Židů nevyvolal ve světě solidaritu s oběťmi útoku, ale většina západních médií, politiků a veřejných osobností místo odsudku džihádistických teroristů podporovaných Gazany obviňuje Izraelce z přehnané reakce nebo z válečných zločinů. Vypadá to, jako by měl Izrael právo bránit se pouze pasivně, tak jako když po 20 let nechal na své území dopadat někdy až tisíc raket denně. Místo solidarity s židovským státem, jemuž se nikdy nepodařilo teroristické útoky zastavit a donedávna válčil na několika frontách, vypukla na Západě vlna nenávisti. (neviditelnypes.cz, 18. 8.) ■■ První zmrzlinu v čokoládě představil v roce 1921 v USA dánský přistěhovalec Christian Kent Nelson, nazval ji Eskymo Pie. V Československu se zmrzlinářské podnikatelské příležitosti chopil židovský obchodník Emil Probst, který v Praze začal vyrábět a prodávat zmrzlinu v čokoládě pod názvem Eskimo v roce 1934. V roce 1942 s celou rodinou zahynul v koncentračním táboře v Terezíně. (Mladá fronta DNES, 21. 8.) ■■ Štetl fest je mezinárodní multižánrový festival židovské kultury, který se každoročně koná na přelomu srpna a září v Brně. Věnuje se ožívání paměti míst, osobností a příběhů spojených s židovskou historií, která byla násilně přerušena během druhé světové války. Festival propojuje široké spektrum kulturních a vzdělávacích institucí a otevírá prostor pro dialog o židovské identitě, paměti, tradici i současnosti. Program tvoří koncerty, divadelní inscenace, výstavy, přednášky, architektonické procházky, dětské dílny a komunitní akce. (proglas.cz, 22. 8.)

jd

BUDOUCNOST MYŠLENÍ

O vynálezci, futuristovi a prorokovi Raymondu Kurzweilovi

Pod titulem Budoucnost myšlení vyšel nedávno v německém týdeníku Die Zeit rozhovor s americkým autorem, vynálezcem, vedoucím technického rozvoje u Google LLC, jedním z předních výzkumníků AI na světě (to je jenom část výčtu jeho funkcí) Raymondem Kurzweilem.

ŽIVOT

Raymond (Ray) Kurzweil se narodil v únoru 1948 v New Yorku, jeho židovským rodičům se podařilo těsně před vypuknutím 2. světové války odejít z Rakouska. Podle vlastních slov byl hloubavé a zvědavé dítě. „Rozebral jsem rádio a jiné přístroje, protože jsem musel vědět, jak jsou sestavené. Když jsem je zase sestavil, myslím jsem si, že dokážu vyřešit každý problém.“ Umělou inteligencí se zabýval už tehdy, kdy byl pojem AI ještě téměř neznámý. V roce 1960 (tedy ve 12 letech) měl možnost pracovat na počítači na New York University. Základy computerové vědy mu zprostředkoval strýc, který pracoval na jednom z mála dostupných počítačů v New Yorku. Když mu bylo patnáct, vytvořil svůj první computerový program. Ten byl schopen rozpoznat části hudebních skladeb a uměl také sestavit skladby ve stylu různých skladatelů. Když mu bylo šestnáct, napsal program, který měl pomoci absolventům středních škol tak, že na základě 300 otázek naleznou univerzitu, která je pro ně nejvhodnější. Tento program prodal velké firmě a z nemalého výdělku si platil studium, a navíc finančně podporoval rodiče.

Studoval na Massachusetts Institute of Technology (MIT) informatiku a literaturu. Na MIT se spřátelil s Marvinem Minským, který už v roce 1956 veřejně použil výraz „umělá inteligence“. Minsky byl spoluzakladatelem oddělení pro umělou inteligenci na MIT v Bostonu. V příštích padesáti letech vedli Minsky s Kurzweilem debaty, především na téma umělé inteligence. Minského cílem bylo vybavit počítač nervovými sítěmi, aby mohl pracovat jako mozek.

ÚSPĚCHY

V sedmdesátých letech vynalezl „Kurzweil Reading Machine“, která pro nevidomé převáděla tištěné texty na akustické signály,

tedy nahlas předčítala. Tento vynález je hned po zavedení Braillova písma dodnes největším milníkem ve společenské integraci nevidomých a slabozrakých. V roce 1976 se Kurzweil seznámil se slepým Stevem Wonderem, který jej inspiroval k vývoji elektrických akustických nástrojů. I v této oblasti byl Kurzweil úspěšný: v roce 1984 se začal vyrábět keyboard K (jako Kurzweil) 250. Později prodal licenci jedné korejské firmě, která keyboardům ponechala firemní značku Kurzweil. Je též autorem scanneru, díky kterému lze tištěnou předlohu či obraz převést do digitální podoby.

V roce 2008 založil spolu s Peterem Diamandsem a Robem Nailem „Singula-

Ray Kurzweil v roce 2010. Foto archiv.

rity University“. Singularita či superinteligence znamená, že se systémy umělé inteligence samy zlepšují a inteligenci značně předčí člověka. Firma vyrábí vzdělávací programy pro vedoucí pracovníky, pro inovační poradny a další zákazníky. Od roku 2012 vede technologický vývoj firmy Google.

MIT nedávno oznámil, že Ray Kurzweil (jenž institut vystudoval roku 1970) obdrží cenu Roberta A. Muha pro absolventy. Kurzweil to pokládá za velkou čest: „Svůj život a kariéru jsem založil na přesvědčení, že síla myšlenek může změnit svět. Pro každý problém existuje řešení, stačí jen přijít na to, jaké.“ Cenu převezme 8. října a při této příležitosti pronese přednášku.

TÁTA NEMĚL RÁD STROJE

Jako člen skupiny „transhumanistů“ v Silicon Valley, k níž náleží i Elon Musk, Sam Altman, Peter Thiel, také Kurzweil vychází z přesvědčení, že člověk už brzy s AI splyne. Transhumanismus je myšlenkový směr zabývající se cíleným využitím technologie pro zvýšení fyzických i kog-

nitivních schopností člověka. Za čtyři roky, tedy do roku 2029, bude podle Kurzweila věda tak daleko, že bude možné spojit 20 miliard neuronů lidského mozku s počítačem. Například pomocí implantátů. Tak, aby nebylo poznat, zda odpověď přichází z lidského mozku nebo z čipu.

Na otázku, jestli nemá obavy z vývoje počítačů, odpovídá: „Vývoj techniky a technologie vychází z člověka. Každá technika je výsledkem lidské kreativity. Tak je tomu od té doby, co člověk používal primitivní stroje. AI je pouze nejnovější verze toho, co technologie dokáže. Vynuli ji lidé.“ Na dotaz redaktorů, zda by předpověděl, jak dlouho se ještě budou tisknout knihy, když je jejich obsah možno číst digitálně, odpověděl, že on sám knihy miluje a přeje si, aby nezmizely.

Nakonec odpovídá Kurzweil na dotaz, zda je možné vytvořit kopii člověka: Ano, lze. On sám si naprogramoval kopii svého otce, hudebního skladatele, který poměrně brzy zemřel. Údajně dostává od naprogramovaného otce odpovědi, které opravdu odpovídají otcově povaze. Na otázku, jak tedy otec hodnotí AI, Kurzweil řekl: „Táta neměl rád žádné stroje. Vždycky říkal, že stroje lidi umenšují.“

V roce 1989 nazval list *The Wall Street Journal* Kurzweila „neúnávným géníem“. Časopisem *Time Magazine* byl letos jmenován jako jeden ze 100 nejvlivnějších lidí v oblasti umělé inteligence a obsadil první místo v kategorii myslitelů, v níž byl oceněn za své „hrůzné přesné předpovědi o umělé inteligenci“.

Futurista bere denně 100 různých tablet, preparátů, které mu kromě lékařů předpisuje umělá inteligence; o správnost užívání tak zvládá například diabetes; hladinu cholesterolu má díky počítači a asistentkám podle svého vlastního úsudku ideální.

Kromě práce na computerech je Kurzweil znám jako autor vědeckých knih z oblasti zdravotní technologie, AI, transhumanismu, technologické singularity a výzkumu budoucnosti.

Bil Gates o Kurzweilovi řekl: „Neznám nikoho, kdo by byl vhodnější k tomu, aby předpovídal budoucnost AI.“ Ne všichni v něm ale vidí „moderního proroka“ AI. Kritikové považují metody tohoto agnostika za nevědecké a některé jeho předpovědi za srovnatelné s vízemi tradičních náboženství.

VĚRA TRNKOVÁ, Heidelberg
(podle *Die Zeit* 31. 7. 2025)

Zbyněk Petráček

IZRAEL: 1997–2025 /VÝBOR Z KOMENTÁŘŮ/

■ Jakými událostmi prochází Stát Izrael desítky let po svém vzniku v roce 1948, tedy v letech 1997–2025? Jak se na Izrael dívají světoví novináři a politici? Jak se proměňuje izraelská společnost a její názory? Mluví-li se v médiích o Izraeli, většinou jde bohužel o stále aktuální vojenské operace nebo politické záležitosti. V knize Zbyňka Petráčka se dočítáme mnohem víc: třeba že „i sport může přispět k vysvětlení takových fenoménů, jako je už půlstoletý „studný mír“ s Egyptem“. Jak sám dodává: „Taková témata jako hospodaření s vodou, vztah k hudbě Richarda Wagnera či k dosti kontroverzním židovským osobnostem typu Noama Chomského mediálně nestárnou tak rychle jako agenturní zprávy o příměří. Nebo jako prognózy budoucnosti.“

Autorský výběr z Petráčkových komentářů, které od roku 1997 měsíc co měsíc píše pro tento časopis, je napínávací, a přesto věcnou a hlavně autentickou, neboť průběžnou, zprávou o Zemi izraelské, jejích osudech i proměnách v posledních bezmála třech desetiletích.

Vydalo nakladatelství Sefer v Praze roku 2025. Autorský výběr, 584 stran, dop. cena 420 Kč.

Pavel Fischl

JEN ČTYŘI MĚSÍCE

■ Básník, scenárista, dramatik, psycholog a herec Pavel Fischl (1922–2008), mladší bratr spisovatele a diplomata Viktora Fischla, na rozdíl od bratra nestačil včas odejít do emigrace a v letech 1942–1945 prošel Terezínem a Osvětimi. V roce 1949 ilegálně emigroval do Izraele. „Bylo mi jasné, že pod komunistickým režimem se nedá žít, snad živořit, ale žít ne,“ vysvětloval později. Krátce pracoval v kibucu, pak deset let jako herec, režisér a dramaturg v telavivském Komorním divadle. Když mu bylo 38 let, rozhodl se odjet do New Yorku, kde vystudoval psychologii. Po sedmi letech se vrátil do Izraele a pracoval jako psychoterapeut v Tel Avivu. Je autorem řady básní, scénářů a dramatických děl. V jeho pozůstalosti našel syn Michael před dvěma lety rukopis novely, která nyní vychází knižně.

Autobiografický příběh se odehrává v prostředí vyhlazovacího tábora Auschwitz-Birkenau. Hrůzám holokaustu čelí autor statečně, i s určitou dávkou černého humoru. Přežívá díky nezlozmu

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

prátelství svých druhů, kteří ho těžce nemocného vlečou na pochodu smrti.

Vydává nakladatelství Argo a Ústav pro studium totalitních režimů v Praze. Ilustrace Zvi Tolkovsky, 174 stran, dop. cena 298 Kč.

Viktor Pivovarov, Máša Pivovarová, Otto M. Urban, Tomáš Glanc METAfyzika A ZOufalství

■ Publikace k výstavě Viktora Pivovarova *Metafyzika a zoufalství* prezentuje autorovy práce z posledních let. Kromě reprodukcí nabízí také reflexi umělcova díla: přináší originální autorský text *O umělci, který maluje moje obrazy*, esej v dopisech kurátorky Máši Pivovarové a texty historika umění a kurátora Otty M. Urbana a rusisty a překladatele Tomáše Glance.

Viktor Pivovarov je nejen malíř, ale také básník. Publikace přináší jeho česky dosud nepublikované básně, které do češtiny přeložila Jana Kitzlerová, do angličtiny výtvarníkův syn Pavel Pepperstein. Výstava v DOXu trvá už jen do 5. října.

Vydalo Centrum současného umění DOX roku 2025, česky, anglicky, dop. cena 1300 Kč.

RICHARD FEDER V ARNOLDOVĚ VILE

■ Letos si připomínáme 150 let od narození a 55 let od úmrtí významného rabína

a pedagoga Richarda Federa (26. 8. 1875–18. 11. 1970). Na jeho památku se v brněnské Arnoldově vile koná výstava se zdánlivě nepřipadným názvem *Rabi Feder Superhero*.

Výstavu vytvořila Židovská obec Brno ve spolupráci s Centrem židovské kultury ŠTETL, Muzeem města Brna a s dalšími odbornými institucemi pro čtvrtý ročník festivalu židovské kultury ŠTETL FEST jako originální vizuální interpretaci života člověka, který dokázal obstát v době holokaustu i po ní.

Výtvarné pojetí Petry Goldflamové Štětinové a Otto-Antonína Goldflama využívá oblíbený žánr komiksu, odtud ten „superhrdinský“ název. Životní dráhu rabína Federa zachycuje od dětství, studií a předválečných rabínských působení přes ztrátu nejbližších a hrůzy holokaustu až po jeho působení ve funkci vrchního rabína v Brně.

Jak již bylo mnohokrát řečeno, komiksová forma dokáže zprostředkovat i složité a tragické zkušenosti. Ani v tomto případě nezjednodušuje, ale je nástrojem vyprávění o lidské důstojnosti a morální integritě v nejtěžších časech. Výstava je k vidění až do konce srpna 2026 a ještě se k ní vrátíme.

GALERIE BESEDER: 1 + 2 FIŠER, PŘIBYL, PÁLENÍČEK

■ Galerie Beseder v pražské Libni (Lihovarská 12, P 9) zahájila na počátku roku výstavní cyklus, který klade důraz na mezigenerační dialog: propojuje v něm etablované osobnosti s jejich mladšími kolegy, často někdejšími studenty. Fotograf Jaroslav Fišer se rozhodl pro Ondřeje Příbyla, jednoho ze svých studentů z dob působení na Vysoké škole uměleckoprůmyslové, a Matyáše Páleníčka, čerstvého absolventa školy Michael. Všichni tři autoři se tu zabývají tématem krajiny – konkrétně krajiny současnosti, poznamenané působením člověka na zemský ekosystém a civilizačními otisky lidské činnosti.

J. Fišer glosuje proměnu české krajiny pod tlakem podnikatelských vizí a konzumních představ. O. Příbyl ve své tvorbě využívá historickou techniku daguerrotypie, jeho snímky na výstavě se zaměřují na současné technické a průmyslové stavby, jejichž syrovost a funkčnost vstupují do napětí s jemnou a pečlivou materiální podstatou samotné techniky. M. Páleníček přistupuje k fotografii jako k prostředku vizuální fabulace.

Výstava potrvá do 4. října. Více informací naleznete na www.besedergallery.art.

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

(Maiselova 18, Praha 1, velký sál)

Káva o půl čtvrté

■ V úterý **16. září** zavítá na obec vzácný host – průkopník moderní geriatrie a gerontologie MUDr. **Zdeněk Kalvach**, CSc., jehož mottem je „vidět v pacientovi hodnotného člověka s celým jeho životním příběhem“.

■ V pondělí **29. září** přijde na Kávu **Markéta Kutilová**, reportérka a spisovatelka, která mnohokrát a dlouhodobě navštívila Sýrii. Zažila tam zásadní změny od vzestupu a pádu režimu Bašára Asada po současnou situaci.

■ Kavárna je otevřena od 14.30, program začíná v 15.30, připravil a moderuje Honza Neubauer.

JERUZALÉMSKÁ SYNAGOGA

■ Další varhanní koncert v Jeruzalémské synagoze v Praze 1 se koná **17. září** od 18 hodin. Na varhany hraje Lucie Guerra Žáková (ČR/Španělsko). Program: skladby Eduarda Torrese Péreze, Hilarióna Eslavy y Elizonda, Adolfa Gutiérreze Vieja a v rámci pocty skladateli a varhaníku Zdeňku Pololáníkovi (1935–2024) jeho dílo *Musica sacra – Sette composizioni per organo solo*.

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE

■ **Zpřístupnění Klausovy synagogy u příležitosti Dnů evropského dědictví:** Navštivte 7. září Klausovu synagogu (U Starého hřbitova 3a, P1), největší templ pražského Josefova. Je otevřena od 14 do 18.00, těšit se můžete i na komentované prohlídky, které vede šéfkurátorka ŽMP Michaela Sidenberg. Časy prohlídek: 14.00, 15.30, 17.00. Pro děti je po celé odpoledne připraven workshop. Vstup volný.

■ **Swap s přesahem:** 7. září od 15.00, vnitroblok v Maiselově 15: Přijďte si vybrat oblečení, knihy či jiné drobnosti. Máte zachovalé věci, které už nepotřebujete? Přineste je a dejte jim druhý život. Věci, které si nikdo nevezme, věnujeme organizaci Šatník pro lidi v nouzi. Výtěžek ze vstupného podpoří vznik nového pamětního místa v areálu Starého židovského hřbitova. Vstup dobrovolný.

■ **Kreativní dílna pro děti s knihou Herrmannovic holka:** 14. září od 15.00. Dílna ŽMP – dvůr, Maiselova 15. Klára Dvořáková a Linda Marková představí svou knihu *Herrmannovic holka*, která citlivě zachycuje příběh statečné dívky prožívající krásné časy první republiky

KULTURNÍ POŘADY

a temné období 2. světové války. Pro děti od 5 let. Vstupné 150 Kč.

■ **Hebrejky a Židovské hrdinky:** 18. září od 19.00, Maiselova synagoga. Beseda s publicistou a spisovatelem Janem Fingerlandem, autorem knihy *Hebrejky*, a Pavlínou Šulcovou, ředitelkou Centra paměti a dialogu Bubny, které na jaře vydalo svou první překladovou publikaci *Židovské hrdinky*. Zatímco Fingerland mapuje osudy biblických žen a proměny jejich výkladů napříč staletími, *Židovské hrdinky* nabízejí portréty 120 žen z celého světa, jež utvářely židovskou i světovou kulturu. Besedu doplní ochutnávka vegetariánských pokrmů. Vstupné 60 Kč.

■ **Komentovaná procházka Josefem s architektem Zdeňkem Lukešem:** 28. září od 13.00, sraz u Informačního centra ŽMP (Maiselova 15). Architekt Zdeněk Lukeš vás provede bývalým židovským ghettem a představí proměnu jeho urbanismu v posledních desetiletích. Vstupné 150 Kč.

■ **Přednáška „Daleko od Prahy: Holokaust na Moravě“:** 30. září od 19.00, Maiselova synagoga: Přednáška amerického historika Benjaminu Frommera přiblíží specifický vývoj holokaustu na Moravě a nabídne srovnání s děním v Čechách. Akce proběhne v angličtině se simultánním tlumočením do češtiny. Vstupné 60 Kč.

■ Vstupenky lze zakoupit na místě nebo doporučujeme on-line na adrese www.jewishmuseum.cz/program-a-vzdelavani/ akce-pro-navstevniky.

MALÝ MEHRIN

(Videňská 14, Brno)

■ **Hlasy:** Audiovizuální výstava dopisů z období holokaustu potrvá **od 4. září do 18. prosince 2025**. Přijďte se seznámit s hlasy, které reprezentují pět moravských příběhů a byly sestaveny pomocí AI technologií. Výstupy jejího zpracování dobových zdrojů jsou doplněné historickým kontextem všech příběhů a rozhovory s potomky autorů dopisů. Autorkou výstavy je historička Tāňa Klementová.

Celý program viz www.malymehrin.cz.

PŘEDNÁŠKA PETRA POJMANA

■ Srdečně vás zveme na přednášku Petra Pojmana s názvem *Rusko-ukrajinská*

válka 2014–2025: okupace, zajetí, kriminální podsvětí, která se koná **14. září** v 18.00 v prostorách Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze (Maiselova 15, 3. patro).

PhDr. Petr Pojman Ph.D. je kriminolog a politický analytik, který se jako člen filmového štábu zúčastnil natáčení snímku *Velký vlastenecký výlet* režiséra Robina Kvapila, jenž vstoupil do kin letos 21. srpna. (Přednáška je úvodní akcí podzimního cyklu Kontinuálního vzdělávání, který pro vás připravuje spolek Irene spolu s Rafael Institutem.) Vstupné: 150 Kč.

PAMÁTNÍK TICHA

■ Dne **16. září** od 18 hodin se v auditoriu Centra současného umění DOX koná promítání premiéra dokumentu s názvem *Expedice Bubny*.

■ Památník je spolupořadatelem přehlídky amatérských divadelních souborů v pražském Činoherním klubu. Dne **23. září** od 10 hodin vystoupí členové Divadelního souboru Gymnázia Jana Nerudy s představením *Záblesky*. Říkájí o něm: „Představení přibližuje osudy našich židovských spolužáků z doby nacistické okupace Protektorátu Čechy a Morava. Díky úsilí dnes již absolventů GJN pod vedením prof. Věry Hanzlíkové známe jména těchto mladých lidí, jejich rodinné zázemí i následné ukončení studia „na vlastní žádost“. Po nuceném opuštění školy mnozí skončili v koncentračních táborech, nejčastěji v dnešním Bělorusku, u některých zůstávají další události jejich životů neznámé. Stejně tak nám zůstává skryto mnohé z toho, co během těchto let prožívali na našem gymnáziu a později i mimo něj. Alespoň něco málo jsme se proto pokusili v náznamech přiblížit.“

Studenti Gymnázia Přírodní škola pak vystoupí se hrou Johana Březky *Chlapec a strašidlo*, jež zpracovává životní příběh básníka, terezinského vězně Ca 711 Hanuše Hachenburga a jeho loutkové hry.

ZVI TOLKOVSKÝ PRAHA A BERLÍN

■ **Od 19. září do 10. října** pořádá galerie Ztichlá klika výstavu obrazů s tématem holokaustu izraelského umělce a sběratele Zvi Tolkovského (viz rozhovor na stranách 6–7). Současně se Tolkovský účastní skupinové výstavy s názvem *Tales of the Dark Days* v Berlíně, a to v galerii Etage v muzeu Reinickendorf ve čtvrti Hermsdorf. Tato expozice trvá od **17. září do 30. listopadu**.

DESKA SPRÁVEDLIVÝCH

■ Veřejně prospěšný spolek na podporu osob dotčených holokaustem a Židovské muzeum v Praze vás srdečně zvou na znovuoživení pamětní desky Spravedlivým mezi národy.

Slavnostní akt proběhne dne **18. září** v 17 hodin na nádvoří Pinkasovy synagogy. Součástí odhalení památníku budou vzpomínky osob, jimž Spravedliví darovali životy. Přítomni budou rovněž autoři doplněné desky Lucie a Jaroslav Rónovi.

Děkujeme všem dárcům, kteří přispěli na realizaci památníku.

NFOH: NOVOROČNÍ BENEFICE

■ Nadační fond obětem holokaustu srdečně zve na novoroční benefici spojenou s oslavou svého 25. výročí dne **18. září** od 19.00 v Klausově synagoze (U Starého hřbitova 3a, Praha 1). Vystoupí Mackie Messer klezmer band a orchestr Laudero-vých škol Šiirat hajam, moderují Soňa Beaumont a Jiří Valeš.

Součástí večera bude novoroční slovo vrchního zemského rabína K. Efraima Sidona, troubení na šofar, program pro děti a tradiční tombola. Vstupné je dobrovolné. Místo si laskavě rezervujte na e-mailu beneficeNFOH@seznam.cz nebo telefonicky 224 261 615. Kapacita je omezena.

Výtěžkem bude financována péče o přeživší šoa. Potřebnou péči můžete podpořit též zasláním daru na účet veřejné sbírky NFOH: 2113642498/2700.

AUDIOKNIHA WINTONOVY DĚTI

■ V pondělí **23. září** od 16 hodin se v Café Foyer na Hlavním nádraží v Praze uskuteční slavnostní přivítání audiodramatu *Wintonovy děti*. Odpolednem provede moderátor Vladimír Kroc.

Vydavatelství Tympanum představuje nové původní audiodrama *Benjamin Abeles – Homo liberitas* ze své edice Navzdory, která připomíná silné lidské příběhy na pozadí historických událostí. Tentokrát se vydáváme po stopách židovského chlapce, kterému se podařilo uprchnout před nacistem a stát se uznávaným vědcem.

Benjamin Abeles (1925–2020) byl česko-americký fyzik a vynálezce židovského původu, narozený v Karlových Varech. Jako dítě se zachránil díky kindertransportům a emigroval do Velké Británie. Později se usadil v USA, kde se stal jedním z průkopníků polovodičového výzkumu. Spolupracoval s NASA na vývoji termoelektrických generátorů, které napájely meziplanetární sondy Voyager.

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ ŽOP

■ Židovská obec v Praze přijme do svého týmu vedoucího/vedoucí košer restaurace Šalom. Náplň práce: řízení provozu košer restaurace a prodejny košer potravin; zajištění plynulého zásobování a spolupráce s dodavateli; zajištění administrativní a skladové agendy; sestavování jídelního lístku a cenových kalkulací; dohled nad dodržováním hygienických a bezpečnostních předpisů; organizace personálu, nábor a hodnocení zaměstnanců; zajištění cateringu a občerstvení při akcích Židovské obce v Praze i externích akcích.

Požadujeme: dobrý vztah k židovské komunitě; respektování pravidel kašrutu; praxi a odbornou kvalifikaci v oboru gastronomie; zkušenost s vedením týmu; znalost českého a anglického jazyka (hebrejštiny výhodou); organizační schopnosti, spolehlivost a bezúhonnost; znalost problematiky košer stravování výhodou.

Nabízíme: odpovědnou a smysluplnou práci v unikátním prostředí židovské komunity; možnost seberealizace a podílení se na rozvoji košer gastronomie; stabilní zaměstnání na hlavní pracovní poměr; přátelský kolektiv.

Nástup možný ihned nebo dle dohody.

Kontakt: V případě zájmu zašlete svůj životopis, včetně odborné praxe, na e-mail vr@kehilaprag.cz.

ULPAN HLEDÁ LEKTORY

■ Pražský ulpan, škola nabízející intenzivní kurzy moderní hebrejštiny (ivritu), hledá lektory. Požadujeme: výbornou znalost ivritu; pedagogické schopnosti; vstřícnost, samostatnost, tvořivost a zodpovědnost.

Nabízíme: tvůrčí a přátelské pracovní prostředí; dobré finanční ohodnocení; kvalitně vybavené zázemí; stálou metodickou podporu.

Nabídky zasílejte na ulpan@ulpan.cz. Více informací o škole naleznete na www.ulpan.cz.

PROJEKT TRAWNIKI

■ Profesorka Caroline Sturdy Colls z University of Huddersfield ve Velké Británii a její tým hledají přeživší, po-

tomky vězňů a svědky židovského pracovního tábora v Trawnících v rámci projektu „Trawniki: Nexus of the Final Solution“, jež financuje organizace Claims Conference.

Cílem projektu je poprvé zpracovat historický, prostorový a archeologický obraz tábora v Trawnících, který se nachází nedaleko Lublinu v Polsku. I vzdálené souvislosti, vzpomínky či zdánlivě drobné informace mohou být pro výzkum velmi cenné.

Pokud se domníváte, že můžete jakkoli přispět, prosím, kontaktujte Caroline na adrese: c.sturdycolls@hud.ac.uk.

STOPY ŽIDOVSKÉ PŘÍTOMNOSTI V PRAZE 2

■ Židovská obec na pražských Vinohradech patřila k největším v Československu a je spojena s mnoha významnými osobnostmi. Do **6. prosince** si lze prohlédnout panelovou expozici o její historii a zajímavých představitelích v pokladně Novoměstské radnice / věže (vstup z Vodičkovy ulice). Otevřeno: út–ne 10–18 hodin. Vstup zdarma.

IZRAELSKÉ TANCE S BESAMIM

■ Přijďte na pravidelný kurz poznat izraelské tance a s nimi moderní izraelskou hudbu! Začínáme již **9. září**. Tanec měl v židovském životě vždy důležité místo. Izraelské tance navazují na tuto tradici a současně v sobě odrážejí i moderní izraelskou hudbu a taneční styly. Přivítáme i úplné začátečníky. Energickou atmosféru si užijí lidé jakéhokoli věku.

Kde tančíme? Gymnázium Na Pražačce, Praha 3 (stanice tramvají Vozovna Žižkov). Kdy? Každé úterý od 18 do 21 hodin. Bližší informace: Ondřej Novák, info@besamim.cz, tel.: 603 852 917, www.besamim.cz.

PRONÁJEM POKOJE

■ Pronájem pokoje 13 m² v bytě 4+1 – ideálně pro židovskou studentku. Nabízím k pronájmu světlý a zařízený pokoj o velikosti 13 m² v prostorném bytě 4+1 se dvěma sociálními zařízeními. Byt se nachází v příjemném, zatepleném čtyřpodlažním domě v klidné lokalitě Praha-Modřany, jen 5 minut chůze od tramvajové zastávky. Měsíční nájemné činí 9500 Kč včetně poplatků. Preferuji židovskou studentku s ohledem na specifické zázemí a atmosféru bytu. V případě zájmu prosím volejte na tel. č.: 731 528 569.

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečně blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **september** slávia sviatok svojich narodenín: pani Darina Kossárová, nar. 11.9. – 87 rokov; pán Tomáš Gálik, nar. 4.9. – 77 rokov, a pán Richard Wolt, nar. 28.9. – 50 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V **septembri** oslávia narodeniny: pán Juraj Alexander – 81 rokov; pani Miriam Franklová – 71 rokov; pani Katarína Gályová – 72 rokov; pán Ing. Peter Gero – 83 rokov; pani Katarína Gertlerová – 75 rokov; pani Jasna Hatiarová – 78 rokov; pani doc. RNDr. Mária Hvastijová – 89 rokov; pani Viera Kamenická – 77 rokov; pani Ing. Eva Kozáková – 74 rokov; pani Ildikó Lorintzy – 55 rokov; pán Peter Šťastný – 84 rokov; pani Viera Šurdová – 78 rokov; pán Juraj Vajda – 75 rokov; pani Ing. Viera Vašková – 80 rokov; pani PhDr. Mária Weissová – 92 rokov, a pani PhDr. Zuzana Wisterová – 75 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia a spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **září** oslaví narodeniny: pan Samuel Blau, nar. 5.9. – 23 let; pani Eva Pěničková, nar. 8.9. – 93 let; pan Tomáš Schuller, nar. 10.9. – 51 let; pani Michaela Walsbergerová, nar. 10.9. – 50 let; pan David Kšica, nar. 13.9. – 50 let; pani Růžena Svobodová, nar. 13.9. – 77 let; pani Věra Bakalová, nar. 14.9. – 84 let; pan Petr Fiša, nar. 15.9. – 70 let; pani Ivana Zapletalová, nar. 16.9. – 63 let; pan Elijah Shai Selinger, nar. 19.9. – 17 let; pani Ráchel Michaela Selingerová, nar. 20.9. – 52 let; pan Arnošt Goldflam, nar. 22.9. – 79 let; pan Otmar Doležal, nar. 25.9. – 47 let; pan Harel Boaz, nar. 27.9. – 49 let; pan Adam Doležal, nar. 30.9. – 18 let, a pani Hana Němečková, nar. 30.9. – 43 let. Oslavencům přejeme hodně zdraví a osobní spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **září** oslavují: pan Pavel Frejlich; pani Jana Majzlíková; pani Zlata Palkovičová; pan Jael Šimon a pan Václav Tůma.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **září** oslaví narodeniny: pani Daniela Bendová, nar. 21.9. – 53 let; pani Alena Mašková, nar. 28.9. – 77 let, a pan Sergey Oukhov, nar. 19.9. – 53 let. Přejeme jim hlavně pevné zdraví a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ZPRÁVY Z OBCÍ

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **september** oslávia narodeniny: pán Peter Absolon – 57 rokov; pani Eva Breinerová – 88 rokov; pán Ladislav Luby – 81 rokov; pani Zuzana Ošerová – 74 rokov; pán Juraj Tkáč – 76 rokov, a pani Eva Gatiová – 78 rokov. Prajeme im veľa zdravia.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **září** oslavují narodeniny: pan Petr Šťastný, nar. 15.9. – 45 let; pan Pavel Gerö, nar. 16.9. – 52 let, a pani Eva Gärtnerová, nar. 23.9. – 88 let. Přejeme jim pevné zdraví a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **září** oslavují narodeniny: pani Eva Franklová, nar. 5.9. – 77 let; slečna Anna Klimešová, nar. 12.9. – 21 let; pan Daniel Peršin, nar. 12.9. – 38 let; pan Matyáš Ritter, nar. 15.9. – 31 let; pan David Ritter, nar. 15.9. – 31 let; pan Victor Sanovec, nar. 9.9. – 82 let, a pani Eva Skládalová, nar. 14.9. – 77 let. Všem oslavencům přejeme zdraví a pohodu. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **září** oslaví narodeniny: pani PhDr. Judita Freundlichová – 88 let; pani Olga Urbanová – 55 let, a pan Radim Voznica – 48 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **září** oslaví narodeniny naši členové: pan Marcel Hájek – 60 let; pani Sarah Ruth Hájková – 35 let, a předseda Židovské obce Plzeň pan Jiří Löwy – 68 let. Všem oslavencům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojnosti. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **září** oslaví narodeniny: pani Natalie Bečrová, nar. 13.9. – 76 let; pani Alena Čudová, nar. 14.9. – 75 let; pani Eva Čurdová, roz. Bradíková, nar. 12.9. – 76 let; pani Gertruda

Denská, nar. 25.9. – 95 let; pan Tomáš Elbert, nar. 20.9. – 76 let; pan Ota Fuchs, nar. 6.9. – 78 let; pani Erika Gärtnerová, nar. 30.9. – 88 let; pani Jana Hamplová, nar. 2.9. – 95 let; pan Ivan Klíma, nar. 14.9. – 94 let; pani Marta Klimentová, nar. 4.9. – 75 let; pani Naděžda Köhlerová, nar. 2.9. – 81 let; pan Karel Köcher, nar. 21.9. – 91 let; pan Robert Lieber, nar. 24.9. – 77 let; pani Věra Lišková, nar. 15.9. – 75 let; pani Michaela Marečková, nar. 25.9. – 87 let; pani Marie Marková, nar. 29.9. – 87 let; pani Alexandra Milichovská, nar. 9.9. – 83 let; pani Zuzana Mináčová, nar. 24.9. – 94 let; pani Alena Pospíšilová, nar. 14.9. – 89 let; pan Jiří Reinisch, nar. 27.9. – 77 let; pan Karel Schimmerling, nar. 29.9. – 75 let; pani Duňa Slavíková, nar. 3.9. – 76 let; pani Eva Vavroušková, nar. 13.9. – 85 let, a pani Věra Žabová, nar. 15.9.1947 – 78 let. Přejeme všem zdraví, štěstí a osobní spokojenost.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Se smutkem oznamujeme, že ve čtvrtek 21. srpna zemřela ve věku 78 let pani MUDr. Kateřina Sojáková. Se zesnulou jsme se rozloučili 25. srpna v obřadní síni na Novém židovském hřbitově v Praze. Nechť je její duše přijata do svazku věčného života!

Zichrona livracha.

S lítostí oznamujeme, že během šabatu 23. srpna zemřela ve věku 72 let pani MUDr. Eva Pročková. Se zesnulou jsme se rozloučili 27. srpna v obřadní síni na Novém židovském hřbitově v Praze. Nechť je její duše přijata do svazku věčného života!

Zichrona livracha.

Je naší smutnou povinností vám oznámit, že v pátek 15. srpna zesnul pan Petr Pilát ve věku 86 let. Nechť je jeho duše přijata do svazku věčného života!

Zichrono livracha.

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **september** oslávia svoje narodeniny: pani Judita Gregušová – 97 rokov; pani doc. RNDr. Júlia Hlaváčová – 78 rokov, a pán Juraj Levický – 79 rokov. Oslavencom prajeme všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **září** oslaví narodeniny: pan Miloš Lichtenstein, nar. 6.9. – 44 let; pani Sonja Lichtensteinová, nar. 18.9. – 79 let; pani Tereza Skálová, nar. 26.9. – 40 let; pan Vít Lichtenstein, nar. 7.9. – 40 let; pan Samuel Látal, nar. 9.9. – 26 let; pan Dominik Látal, nar. 17.9. – 32 let, a pani Gabriela Becková, nar. 1.9. – 50 let. *Ad mea veesrim šana!*

RABÍNSKÁ VÝZVA

Desítky ortodoxních rabínů vydaly „Výzvu k morální přimosti, odpovědnosti a ortodoxní židovské reakci vzhledem k humanitární krizi v Gaze“. Jejich otevřený dopis odsuzuje teroristy Hamásu a nevyzývá Izrael k ukončení války v Gaze. Místo toho rabíni píší: „Hříchy a zločiny Hamásu nezabavují izraelskou vládu povinnosti vynaložit veškeré nezbytné úsilí, aby zabránila masovému hladomoru.“

Ortodoxní rabíni také litují vzestupu extremistických hlasů v Izraeli, zostření nálad vůči Palestincům a násilí osadníků na Západním břehu. Signatáři pocházejí převážně z liberálního křídla moderního ortodoxního judaismu a relativně málo z nich zastává funkce v kongregacích.

AUTORSKÁ PRÁVA OD HAMÁSU

Vedení jednoho z nejprestižnějších filmových festivalů na světě Toronto Film Festival (TIFF) rozhodlo, že stáhne z programu dokument o masakru teroristického hnutí Hamás ze 7. října 2023. Film *The Road Between Us: The Ultimate Rescue* vypráví příběh generálmajora Noama Tibona, který se vydal zachránit svého syna Amira a jeho rodinu, na které 7. října zaútočili teroristé Hamásu v jejich domě v kibucu Nahal Oz. Ve filmu jsou použity záběry z kamer teroristů, kteří si sami natáčeli svá zvěrstva.

Filmový web Deadline napsal, že vedení festivalu nejprve požadovalo změnu názvu snímku, což se stalo. Poté přišly požadavky na změny v obsahu. Měly být vyjmuty obzvláště brutální nahrávky ze 7. října, které teroristé Hamásu s hrdoostí živě streamovali. Vedení festivalu přišlo se stěží uvěřitelným argumentem, jenž se týkal ochrany autorských práv: Tvůrci filmu prý neměli svolení od autorů záběrů. Jinými slovy: podle vedení festivalu měli přeživší ze 7. října požádat teroristy z Hamásu, zda mohou použít jejich záběry z masakru, píše web deníku *The Times of Israel*. Rozhodnutí stáhnout snímek z festivalu vyvolalo vlnu pobouření a ostrou kritiku. Film by se tedy nyní v září na festivalu promítat měl.

SYNAGOGA V ODĚSE

Historická synagoga v ukrajinské Oděse utrpěla v jednom ze srpnových ruských dronových útoků značné škody. Jedná se o synagogu Nachlas Eliezer v oděské čtvrti Peresyp, která byla postavena v roce 1898 a sloužila židovské komunitě až do svého uzavření v 20. letech 20. století za sovětské vlády. V roce 1992 se částečně zřítíla, nicméně existovala naděje na její

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Novoročním motivem Marka Podwala připomínáme, že tento lékař a malíř, velký přítel místního společenství i časopisu *Rch*, zemřel před rokem, 13. září 2024.

rekonstrukci. Požár, který útok způsobil, ji dále poničil.

Mnoho ukrajinských Židů během války uprchlo do Evropy nebo Izraele, ale Institut pro výzkum židovské politiky odhaduje, že na Ukrajině, před holokaustem centru východoevropského židovstva, stále žije 32 000 Židů. V zemi působí především rabíni z hnutí Chabad, jehož střediskem se stalo Dnipro, kteří pokračují v činnosti i ve válečném stavu.

SARAJEVSKÁ HAGADA

Když byla v roce 2002 slavná Sarajevská hagada poprvé vystavena v bosenském Národním historickém muzeu, byl tento krok po desetiletí trvajících etnických sporech vnímán jako symbol naděje pro budoucnost. Nyní se z ní v muzeu stal symbol jiného druhu: symbol toho, jak kritika izraelské války proti Hamásu v Gaze dopadá na Židy po celém světě.

Muzeum oznámilo, že výtěžek z prodeje do galerie, kde je Hagada vystavena, věnuje „na pomoc Palestině“, a že Izrael páchá v Gaze „genocidu“. Dodejme, že bosenská vláda zaujímá tvrdě protizraelský postoj. Hagada vznikla šest století před založením Státu Izrael. Byla ručně napsána ve Španělsku a do Sarajeva přivezena po vyhnání Židů z Pyrenejského poloostrova na konci 15. století. Oznámení muzea okamžitě vyvolalo ostrou reakci židovských skupin. Rabín Pinchas Goldschmidt, předseda

Konference evropských rabínů, prohlásil, že Hagada byla „redukována na politickou rekvizitu“. „Najdeme nějakého filantropa, který ji koupí a zachová její důstojnost?“ ptá se.

DREYFUS PO 130 LETECH

The Jewish Review of Books komentuje skutečnost, že kritikou i diváky ceněný film Romana Polanského *Plukovník a špion* má v USA premiéru až nyní, a to pouze na dva týdny v Film Forum v New Yorku. Film si nezajistil americkou distribuci, neboť hollywoodské hnutí #MeToo znovu vzkřísilo starou Polanského vinu za nezákonné sexuální chování k nezletilé dívce.

Autor komentáře poznamenává, že „Dreyfus se v poslední době stal užitečným spojencem pro další, kteří doufají v získání sympatií veřejnosti. V době, kdy Evropou zmítá nová vlna antisemitismu, podnikla francouzská vláda několik velkolepých gest smíření za zacházení s Dreyfusem před 130 lety. V červnu Národní shromáždění odhlasovalo povýšení Dreyfuse do hodnosti brigádního generála. Ještě nedávno prezident Emanuel Macron oznámil, že 12. červenec bude každoročním dnem památky Alfreda Dreyfuse „za vítězství spravedlnosti a pravdy nad nenávistí a antisemitismem“. Bohužel,“ dodává komentátor, „tato demonstrace podpory jednoho z nejslavnějších mrtvých Židů Francie je jen chabou útěchou pro žijící místní Židy, kteří pravidelně čelí antisemitismu a mohou být ještě více znepokojeni plánovaným uznáním palestinského státu ze strany Francie.“

(am)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodes*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 9. 2025.

Cena 50 Kč (2,20 €)